הלכה · משנה תורה · מפרשים · כסף משנה · ספר קניין

כסף משנה על משנה תורה, הלכות מכירה

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כסף משנה על משנה תורה, הלכות מכירה

רבנו יוסף קארו [מרן הבית יוסף]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כסף-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-מכירה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 11
פרק ג 12
פרק ד 15
פרק ה 17
פרק ו 20
פרק ז 22
פרק ח 22
פרק ט 23
פרק י 25
פרק יא 27
פרק יב 39
פרק יג 39
פרק יד 40
פרק טו 41
פרק טז 42
פרק יז 44
פרק יח 46
פרק יט 46
פרק כ 48
פרק כא 50
פרק כב 53
פרק כג 55
פרק כד 58
פרק כה 59
פרק כז 60
פרק כח 62
פרק כט 62

פרק א

הלכה ד

כיצד בכסף וכו'. **בד"א במקום שאין כותבין את השטר** [**וכו'**. ופירש"י] דכיון דרגילים בהכי לא סמכה דעתו של לוקח עד דנקיט שטרא ועיקר דעתו לקנותו על השטר הוא (סומך). וי"א דמאי דאמרינן שבמקום שדרכן לכתוב השטר לא קנה עד שיכתוב היינו דוקא שטר קניין כלומר שכתב בו שדי מכורה לך והיינו טעמא דכל שיש לפניו שתי קניות אין דעתו לקנות אלא בקניין שהוא יותר מועיל ושטר הוא יותר מועיל מכסף לפי שמועיל לקניין ולראיה אבל במקום שאין כותבין שטר קניין אע"פ שכותבין שטר ראיה שהוא להודאה על המכירה לאלתר הוא קונה בכסף. אבל רבינו סתם ולא חילק וכן דעת הרב רבינו נסים והיינו טעמא דכיון שדרכן לכתוב שטר לא סמכא דעתיה דלוקח עד שיכתוב שטר ואפילו בשטר הודאה ובשנכתב שטר קונה בכסף משעה ראשונה ושטר ראיה דאמרינן שאינו מועיל לקניין היינו בשטר הודאה בעלמא אבל בשטר מכר כי הני שטרי דידן אע"פ שכתוב בהם ומכרתי ונתתי לשון עבר שטר קניין הוא ולחזק הדבר כותבין כך כמו נתתי כסף השדה נתתיה לך, כך כתב הר"ן והביא ראיות על זה וכתב שזה דעת בעל העיטור והרשב"א ז"ל:

הלכה ו

האומר לחבירו וכו' קנה הבית מדין ערב. בריש קדושין (דף ז') אמר רבא לענין קדושין הא לך מנה והתקדשי לפלוני מקודשת מדין עבד כנעני ואמר נמי תן מנה לפלוני ואקדש לו מקודשת מדין ערב ומדין עבד כנעני ובתר כולהו אמר רבא וכן לענין ממונא וא"כ כשם שכתב רבינו שקנה מדין ערב היה לו לכתוב שאר החלוקות וכתב הרב רבינו ניסים שאולי סובר דדוקא לגבי קידושין גמרינן מעבד כנעני משום דעבד ואשה כהדדי נינהו דעבד גמר לה לה מאשה אבל לענין ממון אין למדים מעבד כנעני אבל אין זה מחוור וצ"ע עכ"ל. ותמהני איך עלה בדעתו של הר"ן לומר דשמא סובר רבינו דדוקא לגבי קדושין וכו' אבל לענין ממון אין למדין מעבד כנעני דאטו רבינו אמורא הוא דליפלוג על רב דאמר וכן לענין ממונא. לכן צ"ל דרבינו הוה גריס הא דאמר רבא וכן לענין ממונא סמוך לתן לו ואתקדש אני לך מקודשת מדין ערב וטעמא דרבא אמרה מדין ערב ולא אמרה מדין עבד אפשר דהוי מטעמא דכתב הר"ן:

הלכה ז

כיצד בשטר וכו'. ואע"פ שאין השטר שוה כלום. דסד"א כל פחות משוה פרוטה לאו כלום הוא. אי נמי שרבינו כתב הברייתא כלשונה ובריייתא איידי דגבי קדושין איצטריך למיכתב אע"פ שאין בו שוה פרוטה תנא נמי גבי מכירה:

בד"א במוכר שדהו מפני וכו'. שם (דף כ"ו) אמר שמואל לא שנו דקנה אלא בשטר מתנה אבל במכר לא קנה עד שיתן את הדמים ואותיב עליה רב המנונא מדתניא בשטר כיצד כתב לו [על הנייר או על החרס אע"פ שאין בהם שוה פרוטה] שדי מכורה לך שדי נתונה לך הרי זו מכורה ונתונה הוא מותיב לה והוא מפרק לה במוכר שדהו מפני רעתה כלומר ומשום הכי קנה בשטר לחודיה הא לאו הכי לא קני עד שיתן הכסף רב אשי אמר במתנה בקש ליתנה לו ולמה כתב לו לשון מכר כדי לייפות את כחו. ופירש"י דלרב אשי הך מתניתין בנותן [מתנה] מיירי וכולה חדא היא ולאו או קתני אלא כך כתב לו שדי מכורה (לך) ונתונה לך כדי לייפות את כחו שאם יגבנה ב"ח של נותן ממנו ישוב לתבוע דמים המפורשים. ולפי זה יש לנו לפסוק כרב אשי דבתרא הוא דלא מפליג בין מוכר שדהו מפני רעתה או לא אלא לעולם לא קנה בשטר אלא א"כ כתב שדי מכורה לך. ונתונה לך ויש לתמוה על רבינו שפסק כרב המנונא ותירץ ה"ה דרב אשי לאו לאיפלוגי אתא אלא ליתן טעם לדבר דמפני רעתה דין הוא שיקנה שהרי אפילו במתנה היה נותנה לו כי רעה בעיני אדוניה היא עכ"ל. כוונתו לומר דרב אשי לא בא לחדש אוקימתא אלא לתת טעם לדברי רב המנונא ולפ"ז אין לנו לגרוס רב אשי אמר דמשמע דאתא לאיפלוגי אלא אמר רב אשי. ול"נ שאפשר לומר על פי הקדמה זו שרבינו מפרש דרב אשי לא לחלוק על דברי רב המנונא בא וגם לא לפרש דבריו אלא לומר דברייתא אפשר לתרוצה בגוונא אחרינא וכיון שלא הקשה על דברי רב המנונא משמע דדינא הכי הוי. ועי"ל דאפילו נימא דסבר רבינו דרב אשי לאיפלוגי אתא וכדפירש"י לא שבקינן פירוקיה דרב המנונא דהוא גופיה מותיב לה משום פירוקיה דרב אשי כ"ש דמסתבר טעמיה טפי דשביק ברייתא כפשטה דאו או קתני. ועי"ל דמטעם אחר פסק כרב המנונא משום דחילוק זה דמוכר שדהו מפני רעתה סתמא דגמרא קאמר לה בפרק האומנין (דף ע"ח) גבי עייל ונפיק אזוזי וכיון דסתמא דגמרא קאמר לה הכי נקטינן:

הלכה ח

כיצד בחזקה וכו'. מדברי רבינו שכתב בד"א במקום שאין כותבין שטר קודם כיצד בחזקה משמע שסובר כדברי האומרים דחזקה לחודה קניא בלא כסף ושטר אפילו במקום שכותבין שטר:

הלכה י

כיצד המחזיק בנעילה וכו' ונעל הלוקח את הפתח וחזר ופתחו. ה"ה הביא ראיה לדברי רבינו מההוא שכיב מרע דפרק הזורק (דף ע"ז:) דאמרינן ביה תיחוד ותפתח. והטור כתב בסי' קצ"ב על דברי רבינו ואיני מבין דבריו מה צריך לפתחו אח"כ. והרמב"ן כתב דלרבינו בעינן שיחזור ויפתח מההיא דהזורק וליתא דהא נעל תנן עכ"ל. ולפי זה תיחוד ותפתח לאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקט. ול"נ דלרבינו נמי בנעילה לחוד קני ומ"ש וחזר ופתחו ל"מ קאמר ל"מ בנעל ונשאר נעול שקנה אלא אפילו חזר ופתחו כמו שהיה מקודם דהשתא אין ניכר בו שום מעשה שעשה לקנות אפילו הכי קני. וכתב הרא"ש דמתיחוד ותפתח דפרק הזורק אין ראיה דשאני התם דבנעילה לחודה לא מוכחא שיהא לשום קנין אלא כמו שהיתה רגילה בכל פעם לסגור בתים של בעלה כדי שיהא שמור מה שבתוכו אבל כיון שהיא פותחת מיד אחר הנעילה ניכר שהנעילה היתה לצורך קניין עכ"ל. וע"פ הדברים האלה אפשר לומר דבדוקא כתב רבינו ופתחו משום דאם אינו פותחו מיד לא מוכחא מילתא שנעל לשום קניין אלא שהוא נועל הבית בשליחות בעה"ב כדי לשמור מה שבתוכו אבל כשחוזר ופתחו מיד ניכר שהנעילה היתה לצורך קניין ולפי זה נעל דמתני' לישנא קיטא הוא:

הלכה יא

כיצד המחזיק בגדירה כל שהוא וכו' והשלימו לעשרה. מימרא דשמואל פרק חזקת הבתים (דף נ"ג) וא"ת למה לי דנקט והשלימו לעשרה אי סגי באין יכולין לעלות אלא ע"י הדחק. ותירץ הנמוקי יוסף דעשרה דנקט לאו דוקא אלא כל שאין עולין לו עכשיו אלא ע"י הדחק קנה וכ"נ מדברי ה"ה. ול"נ דעשרה דנקט דוקא דכל פחות מעשרה עולין לו בריוח הוא ולכך צריך שישלימו לעשרה דכיון שהשלימו לעשרה עולין לו ע"י הדחק: כתב הטור בסימן קצ"ב וזה לשונו. כתב הרמב"ם שצריך ג"כ שמתחלה לא היה גבוה מעשרה והשלימו לעשרה וכ"כ הרא"ש וי"א שאין צריך דהא דקאמר בגמרא כגון שלא היה גבוה עשרה והשלימו לעשרה אורחא דמילתא נקט דכל שהשלימו לעשרה הוי הכי וה"ה נמי בפחות מעשרה אם הוא בזה הענין עכ"ל. ואיני יודע מנין לו לומר דרבינו דוקא נקט שדבריו כלשון הגמרא ומה שנפרש בלשון הגמרא נפרש בדבריו:

הלכה יג

[שייך להלכה יג, יד]

המוכר שדה לחבירו בצד שדהו וכו' כיון שדש את המצר וכו'. פ"ק דקמא (דף ט') ופ' מי שהיה נשוי (דף צ"ב:) ופ"ק דמציעא (דף י"ד) ראובן שמכר שדה לשמעון [שלא

באחריות] ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו וכו' ומאימת הויא חזקה מכי דייש אמצרי וכתב רבינו דין זה פי"ט, ולפי שקשה אם לא החזיק בה פשיטא דיכול לחזור בו ותו מאי בעי ומאימת הויא הוי חזקה הרי החזקות שנויות בפ' חזקת פירש רבינו שם דהב"ע בשקנה באחד מדרכי הקניות ואפילו הכי כל שלא נשתמש בה בחזקת דייש אמצרי יכול לחזור בו אבל אי דייש אמצרי אע"פ שלא קנה בשום קניין אחר קנה ואינו יכול לחזור בו דלא גרע דש אמצרי מרפק ביה פורתא והרי כאן קניין חזקה והרי נהנה בו. ומ"ש שם רבינו דש בו מצר שלה וערבו עם הארץ פי' כשהוא סמוך לשדהו ורוצה לחברם דאי לאו הכי אמאי דייש אמצרי ופי' מאימת הוי חזקה כלומר דלא לימצי למיהדר ומשיב מכי דייש אמצרי כלומר שנהנה בה כבר ומכיון שנהנה קנה בההיא דישה אינו יכול לחזור בו כך נ"ל לדעת רבינו והוא יותר נכון בעיני ממ"ש ה"ה:

ואם שביל של כרמים וכו'. וכמה שיעור רוחב הדרך וכו'. סוף פרק המוכר פירות (דף ק') ברייתא וגירסת רבינו כמו שכתב ה"ה וכתב שאפשר דהיינו טעמא שאם יש מחיצות וכו'. ויותר נכון מה שפירשו בתוס' (בד"ה ולא אמרן) דהב"ע במחיצות נמוכות טפח או טפחיים להיכר השביל הילכך כשמוכר לו השביל בשדהו לא יתן לו אלא כמו שהוא עשוי אפילו לא יהא [לו אלא] כדשקיל כרעא ומנח כרעא. וכתב עוד ה"ה שאפשר שרבינו אינו מפרש השמועה במוכר השביל סתם במה נקנה אלא במה הוא קונה בחזקת הילוך וכבר ידוע בין הקונה והמוכר כמה מכר ולזה לשונו נוטה ע"כ. ודבריו אפשר להתפרש אם בשלא הלך רק באורך ואפילו הכי קנה השיעור הכתוב כאן אבל אם הלך ברוחב קנה כל מה שהסכימו אם הלך בו, או אפשר דמשום דקנין הילוך קליש אפילו הלך כמה לא קנה מה שהוא דרך הילוך שביל כרמים ויכול לחזור בו המוכר מהשאר. ול"נ באומר לו שביל סתם אני מוכר לך עסקינן ואפילו הלך בו כמה אינו קונה אלא השיעור האמור כאן. ומ"ש רבינו

וכמה שיעור רוחב הדרך וכו' כדי שיגביה רגל ויניח רגל בצדה. נראה דהיינו אורך שתי רגלים וקשה דא"כ לימא אורכא דתרי כרעי ואפשר דאי אמר הכי הוה משמע מצומצמים והשתא דאמר כי היכי דשקיל כרעא וכו' משמע שאינם מצומצמים: על מה שכתב ה"ה ולפי גרסת רבינו נראה הטעם וכו' שלא יסתור המוכר המחיצות, קשה דא"כ תינח היכא שאין השביל רחב יותר מכדי שיגביה רגל ויניח רגל אבל היכא שהוא רחב יותר מאי איכא למימר: ועל מ"ש שרבינו אינו מפרש במוכר השביל בסתם וכו'. קשה דמאי שנא מסיימי מחיצתא מהיכא דלא מסיימי:

הלכה יד

[שייך להלכה יג, יד]

המוכר שדה לחבירו בצד שדהו וכו' כיון שדש את המצר וכו'. פ"ק דקמא (דף ט') ופ' מי שהיה נשוי (דף צ"ב:) ופ"ק דמציעא (דף י"ד) ראובן שמכר שדה לשמעון [שלא באחריות] ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו וכו' ומאימת הויא חזקה מכי דייש אמצרי וכתב רבינו דין זה פי"ט, ולפי שקשה אם לא החזיק בה פשיטא דיכול לחזור בו ותו מאי בעי ומאימת הויא הוי חזקה הרי החזקות שנויות בפ' חזקת פירש רבינו שם דהב"ע בשקנה באחד מדרכי הקניות ואפילו הכי כל שלא נשתמש בה בחזקת דייש אמצרי יכול לחזור בו אבל אי דייש אמצרי אע"פ שלא קנה בשום קניין אחר קנה ואינו יכול לחזור בו דלא גרע דש אמצרי מרפק ביה פורתא והרי כאן קניין חזקה והרי נהנה בו. ומ"ש שם רבינו דש בו מצר שלה וערבו עם הארץ פי' כשהוא סמוך לשדהו ורוצה לחברם דאי לאו הכי אמאי דייש אמצרי ופי' מאימת הוי חזקה כלומר דלא לימצי למיהדר ומשיב מכי דייש אמצרי כלומר שנהנה בה כבר ומכיון שנהנה קנה בההיא דישה אינו יכול לחזור בו כך נ"ל לדעת רבינו והוא יותר נכון בעיני ממ"ש ה"ה:

ואם שביל של כרמים וכו'. וכמה שיעור רוחב הדרך וכו'. סוף פרק המוכר פירות (דף ק') ברייתא וגירסת רבינו כמו שכתב ה"ה וכתב שאפשר דהיינו טעמא שאם יש מחיצות וכו'. ויותר נכון מה שפירשו בתוס' (בד"ה ולא אמרן) דהב"ע במחיצות נמוכות טפח או טפחיים להיכר השביל הילכך כשמוכר לו השביל בשדהו לא יתן לו אלא כמו שהוא עשוי אפילו לא יהא [לו אלא] כדשקיל כרעא ומנח כרעא. וכתב עוד ה"ה שאפשר שרבינו אינו מפרש השמועה במוכר השביל סתם במה נקנה אלא במה הוא קונה בחזקת הילוך וכבר ידוע בין הקונה והמוכר כמה מכר ולזה לשונו נוטה ע"כ. ודבריו אפשר להתפרש אם בשלא הלך רק באורך ואפילו הכי קנה השיעור הכתוב כאן אבל אם הלך ברוחב קנה כל מה שהסכימו אם הלך בו, או אפשר דמשום דקנין הילוך קליש אפילו הלך כמה לא קנה מה שהוא דרך הילוך שביל כרמים ויכול לחזור בו המוכר מהשאר. ול"נ באומר לו שביל סתם אני מוכר לך עסקינן ואפילו הלך בו כמה אינו קונה אלא השיעור האמור כאן. ומ"ש רבינו

וכמה שיעור רוחב הדרך וכו' כדי שיגביה רגל ויניח רגל בצדה. נראה דהיינו אורך שתי רגלים וקשה דא"כ לימא אורכא דתרי כרעי ואפשר דאי אמר הכי הוה משמע מצומצמים והשתא דאמר כי היכי דשקיל כרעא וכו' משמע שאינם מצומצמים: על מה שכתב ה"ה

ולפי גרסת רבינו נראה הטעם וכו' שלא יסתור המוכר המחיצות, קשה דא"כ תינח היכא שאין השביל רחב יותר מכדי שיגביה רגל ויניח רגל אבל היכא שהוא רחב יותר מאי איכא למימר: ועל מ"ש שרבינו אינו מפרש במוכר השביל בסתם וכו'. קשה דמאי שנא מסיימי מחיצתא מהיכא דלא מסיימי:

הלכה טו

היתה הקרקע צחיח סלע וכו'. על מ"ש כאן הרב המגיד להשוות דין לדין קרקע העבד עיין בפרק כ' כי שם חילקתי ביניהם:

הלכה יז

העכו"ם אינו קונה בחזקה וכו' וישראל הבא מחמת עכו"ם וכו'. פ' חזקת הבתים (דף ל"ה:) אמר רב יהודה אמר רב ישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם מה עכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר אף ישראל הבא מחמת עכו"ם וכו', ומפרשה רבינו בין לענין חזקת ג' שנים בין לעניין קנייה לאלתר ואע"פ שלא הוזכר במימרא אלא שטר ודאי דלא עדיף מישראל ולא קני בשטר לחודיה בלא כסף אלא במוכר שדהו מפני רעתה. ופי' ישראל הבא מחמת עכו"ם היינו ישראל הקונה מהעכו"ם והטעם דכי היכי שכתבנו למעלה שאפי' שטר ראיה ומקום שכותבין לא סמכא דעתיה למיקני בכסף עד דאיכא שטר וכיון שנכתב קנה למפרע בכסף ה"נ המוכר לעכו"ם והקונה מעכו"ם לא סמכא דעתייהו שהמקח או המכר קיים עד שיהא שטר עם כסף ואפילו במקום שאין דרכן לכתוב משום דסתם עכו"ם אנס ויערער עליהם לבטל המקח אבל כשנעשה בשטר אין יראים ממנו וזה טעם מספיק. ומדברי רבינו בפ"א מהל' זכייה משמע דטעמא משום דעכו"ם לא סמכא דעתיה אלא על השטר וטעם ה"ה אינו מספיק לישראל הקונה מן העכו"ם ועיין בהר"ן בפ"ק דקידושין, ואפשר לומר שדקדק רבינו שכתב אלא בשטר הוא שקונה עם נתינת הכסף לומר דלא קני דשטר וכסף שניהם יחד צריך וג"כ צריך שיקדים כתיבת השטר לנתינת הכסף וזהו פירוש בשטר הוא שקונה עם נתינת הכסף כלומר עם נתינת הכסף שאחר כתיבת השטר הא אם נתן הכסף ואח"כ כתב לו השטר לא קני וכמ"ש בנימוקי יוסף בשם המפרשים פ' חזקת גבי נכסי גר הרי הם כמדבר ומ"ש תחלה נראה יותר. ומ"ש רבינו עוד בישראל הבא מחמת העכו"ם הרי הוא כעכו"ם ואינו קונה אלא בשטר לאו למימרא דקני בשטר לחודיה אלא בשטר עם נתינת הכסף קאמר ואמאי דאמר גבי עכו"ם סמיך ולא הזכיר שטר אלא לומר דלא קני בחזקה דהא ודאי פשיטא דלא עדיף מישראל וכמ"ש ה"ה בקונה עכו"ם והוא הדין למוכר עכו"ם דשוים הם וכמו שאמרו ישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם:

כל המחובר לקרקע וכו'. בפ' שבועת הדיינין (דף מ"ג) ר"מ סבר (ענבים העומדים ליבצר) כבצורות דמיין ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין וסובר רבינו דע"כ לא פליגי אלא בצריכין לקרקע אבל אין צריכין לקרקע אפילו רבנן מודו דכבצורות דמיין דפרכינן בפ' נערה שנתפתתה (דף נ"א) בפשיטות כל העומד ליגזז כגזוז דמי ופשיטא דכרבנן קי"ל אלא ודאי דבאין צריכים אפי' רבנן מודו. והוי יודע שבענין השומרים לא שאני לן בין צריכים לקרקע לאינם צריכים אלא לעולם הם כקרקע וזהו שכתב רבינו הרי הם כמטלטלין לקניין ויש להם אונאה משמע דיש דבר שאינם לו כמטלטלין גם פ"ח דטוען ונטען כתב טענו ענבים שעומדים ליבצר וכו' שכל העומד ליבצר הרי הוא כבצור לענין כפירה והודאה נראה ג"כ דיש דבר שאינם לו כמטלטלין ובצריכין לקרקע כתב הרי הן כקרקע לכל דבר ובפ"ב דהלכות שכירות כתב המוסר לחבירו דבר המחובר לקרקע לשמור אפילו היו ענבים העומדות להבצר הרי הן כקרקע בדין השומרים, נראה מלשונו שדין השומרים משונה משאר דינים דאפילו אין צריך לקרקע דינו כקרקע דעתו כדעת ר"י הלוי ז"ל רבו שכתב טח"מ סי' צ"ה כל המחובר לקרקע כקרקע דמי וכתב הר"י הלוי דוקא לענין שומרים אבל מאן דמזבין לחבריה ענבים העומדות להבצר כיון דאדעתא למישקל זבנינהו ניהליה כבצורות דמיין ודיינינן בהו דין מטלטלין בכל מילי כגון דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן דקי"ל כל העומד ליבצר כבצור דמי והיינו טעמא דגבי שומר לאו כבצורות דמי כיון דלשמירה הן כשהם מחוברים לקרקע ואדעתא דהכי מסרינהו ניהליה הוה ליה כקרקע דהא לאו למתלשינהו מסרינהו ניהליה עכ"ל: כתב ה"ה כל המחובר לקרקע וכו' דין החזקה נתבאר בפרק הספינה על מתניתין דהלוקח פשתן מחבירו ותלש כל שהוא קנה ובסוגיא שעליה עכ"ל. ויש לתמוה שזה ע"פ פירוש רשב"ם שם אבל רבינו כתב שם דהוי כאינו צריך לקרקע וכתב ה"ה שקנה הקרקע בשכר היפוי וקנה הפשתן אגב הקרקע עכ"ל. וא"כ אין דין הפשתן ענין לחזקה כלל:

הלכה יט

[שייך להלכה יט, כ]

המוכר לחבירו י' שדות וכו'. ואם תאמר בלא חזקה קנה מטעם כסף, וי"ל דהב"ע במקום שכותבין שטר ואז לא קני בכספא כמפורש לעיל. ומ"ש רבינו

וכן בשכירות. נלמד מהתוספתא שכתב רבינו בסמוך, ונראה מדברי רבינו שכתב **וכן בשכירות כיון שהחזיק באחת מהן וכו'**. דלא משוה שכירות למכר אלא לענין זה בלבד אבל לא לענין שצריך לתת דמי כולן דבשכירות אפילו לא נתן דמים קנה בחזקה וטעמא משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף:

הלכה כ

[שייך להלכה יט, כ]

המוכר לחבירו י' שדות וכו'. ואם תאמר בלא חזקה קנה מטעם כסף, וי"ל דהב"ע במקום שכותבין שטר ואז לא קני בכספא כמפורש לעיל. ומ"ש רבינו **וכן בשכירות**. נלמד מהתוספתא שכתב רבינו בסמוך, ונראה מדברי רבינו שכתב **וכן בשכירות כיון שהחזיק באחת מהן וכו'**. דלא משוה שכירות למכר אלא לענין זה בלבד אבל לא לענין שצריך לתת דמי כולן דבשכירות אפילו לא נתן דמים קנה בחזקה וטעמא משום דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף:

פרק ב

הלכה א

עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר. כלומר במקום שכותבים שטר דומיא דקרקע או בחזקה לחודה אפי' במקום שכותבין ומכאן נראה שדעת רבינו כדעת הסוברים כן:

הלכה ב

כיצד התיר לו מנעלו וכו'. כתב ה"ה דסברת רבינו דכשם שקרקע נקנה באכילת פירות כן העבד נקנה באי זו מלאכה שיעשה אפילו אינה מלאכת עבדות כגון תפר לו בגד או בישל לו קדרה ושלא כדברי הרשב"א והרמב"ן. ואני אומר דאדרבה לשון רבינו נראה בהפך שכתב שישתמש בהן כדרך שמשתמשין בעבדים דמשמע דוקא תשמיש המיוחד לעבדות ולא דמי לאכילת פירות דקרקע דשאני התם דבעת הנאתו מינכר לכל שהוא שלו אבל כשתופר בגד במה יודע דלרבו הוא אבל מלאכת עבדות הם מעשים בגופו של אדון והוליך כליו אחריו למרחץ כיון דאחריו הוא הולך הא מינכר שהוא שלו דומיא דקרקע:

הלכה ג

או שאמר לו רבו הראשון לך אצל וכו'. טעמו משום דהוי טעמא משום דאדעתא דנפשיה אזיל לא שאני לן בין קראו רבו השני ובא אליו לאמר לו רבו הראשון לך אצל הלוקח:

הלכה ה

הבהמה בין דקה בין גסה נקנית במשיכה. כתב ה"ה ולא במסירה דטפי עדיפא משיכה ממסירה. כך נראה שהוא דעת רבינו שכתב בפ"ג הספינה הואיל וא"א להגביה וכו' לא הצריכוה משיכה אלא נקנית במסירה אלמא דמשיכה עדיפא ליה ממסירה:

הלכה ו

כיצד קונין את הבהמה במשיכה וכו' או שרכב עליה והלכה בו וכו'. עיין במ"ש בפי"ז מהל' גזילה:

הלכה ט

האומר וכו'. כתובות פ' האשה שנפלו (דף פ"ב) וכתבו שם התוס' בד"ה הא דאמר לא דמי לאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום ובא אחר וקדשה בתוך ל' דמקודשת אע"פ שנתאכלו המעות אע"פ שלא אמר מעכשיו כדאמרינן בפרק האומר דבכסף ודאי לא בעינן מעכשיו שאם לא תתקדש לו חייבת לשלם והוי כאילו הכסף בעין לאחר ל' יום אבל הכא גבי משיכה אם לא אמר מעכשיו לא קנה לאחר ל' יום דבשעת קנייה כבר פסקה המשיכה. וכתבו עוד דר"י שהוא בעל המימרא ס"ל דמעכשיו מתחיל הקניין ואינו נגמר עד לאחר ל' יום ולהכי אמרינן בהכותב (דף פ"ו) שצריך שתהא בסוף שלשים באגם שהוא מקום הראוי למשיכה: כתב הר"ן בפ' הכותב על הא דהאומר לחבירו משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר ל' יום לא ירדתי לסוף דעתו של הרמב"ם שכתב פ"ט מהל' גירושין דבלא א"ל מעכשיו מגורשת ובפ"ג מהלכות מכירה כתב דבלא א"ל מעכשיו לא קנה. וה"ה בפ"ט מהל' גירושין נתן טוב טעם ודעת לדברי רבינו: כתב ה"ה מ"ש אפילו אם עומדת באגם הכוונה ברשות שאינו שלו וכו'. ולא ידעתי למה כתב כן דהא בגמרא משמע דוקא בעומדת באגם אבל עומדת ברה"ר לא:

פרק ג

הלכה ב

כיצד המקבץ עצים וכו'. כתב ה"ה דגרסינן התם על מימרא זו וכו' שאני פשתן דמשתמיט. ונראה מדברי רבינו שהוא מפרש שאני פשתן שאפשר לשומטו מעט מעט ולהגביהו ומש"ה אפילו הוא שליפי רברבי אינו נקנה אלא בהגבהה והוא הדין לכל דבר שאין טורח כל כך כשישמטנו מעט ויגביהנו אבל פירות דהיינו כגון אגוזים שקדים ופלפלין דלא משתמטי כלומר שיש טורח גדול להתירן ולהגביהן מעט מעט נקנין במשיכה:

הלכה ג

הספינה הואיל וא"א להגביהה וכו' ואינה נמשכת אלא לרבים. פי' ע"י רבים:

הלכה ו

לפיכך אם היה ביתו של לוקח וכו'. כתב ה"ה ודברי רבינו צ"ע וכו'. ואני אומר שאין נראה כן מדברי רבינו כי ביאור דבריו כך הוא לפיכך אם היה ביתו של לוקח וכו' לא תקנו לו משיכה שהרי המקח ברשות הלוקח כלומר ועל כרחו טרח ומציל כדי להציל ביתו הילכך משנתן הדמים נקנה המקח בדין תורה:

הלכה ז

וכן השוכר המקום וכו'. כתב ה"ה זה מבואר בהרבה מקומות וכו'. הוא עובדא דר"ג וזקנים שהיו באים בספינה ואמר עישור שאני עתיד למוד נתון לו ליהושע ומקומו מושכר לו וקתני בברייתא שקיבל שכר ממנו ובפ"ק דמציעא איכא תרי לישני ללישנא קמא מטלטלי אגב מקרקעי הקנה לו דאילו מדין חצר לא קנה מפני שלא היה משתמר לדעתו ורב פפא אמר דעת אחרת מקנה אותן שאני כלומר דדוקא במציאה הוא דבעינן שיהא עומד בצד שדהו כשאינה חצר משתמרת אבל במתנה כיון דדעת אחרת מקנה אותה כיון שמשתמרת לדעת הנותן ואע"פ שאינה משתמרת לדעת המקבל קנה אפילו אינו עומד בצדה. והרי"ף נראה שפוסק כת"ק וכן דעת רבינו בפ"ד מהלכות זכייה ותמהני מה"ה שהביא ראיה מהל' גזילה שהוא בענין מציאה דלכ"ע לא קנה בחצר שאינה משתמרת אלא אם כן עומד בצדה ולא הביא ראיה מהלכות מתנה שבענין מתנה הוא פלוגתא דתרי לישני שכתבתי:

הלכה ח

המקנה קרקע ומטלטלין כאחד וכו'. ה"ה תמה על רבינו למה לא כתב שאם לא נתן לו דמי כל המטלטלין שלא קנה. ול"נ דלפי גירסת ההלכות דלא גריס אמר רבא לא שאני אלא שנתן דמי כולם וכו' אלא אההיא דשמואל דמכר לו עשר שדות בעשר מדינות ולא קאי אקניית מטלטלין באגב ל"ק מידי שהרי בפ"א גבי מכר לו עשר שדות כתב בד"א שנתן לו דמי כולן דאהתם קאי רבא וכאן לא כתב כן משום דלא קאי לענין מטלטלין אגב קרקע וכמ"ש ואין ספק שגירסת הרי"ף היא גירסת רבינו:

הלכה ט

בד"א כשהיו המטלטלין צבורין באותה קרקע וכו':. כתב ה"ה החילוק שכתב רבינו וכו'. כיוצא בדברי ה"ה כתב הר"ן ז"ל בדעת רבינו וכתב עליו ואין דבריו מחוורים שא"כ ה"ל לפרש דדוקא בחצר המשתמרת דחצר שאינה משתמרת אינה קונה אלא בעומד בצדה כדמוכח בפ"ק דמציעא ואף הוא ז"ל כתב כן בפ"ד מהל' זכייה וכבר השיג עליו הראב"ד עכ"ל. ול"נ שמלבד ההכרח שכתבו ה"ה והר"ן לדברי רבינו יש לו עוד הכרח

אחר דאמרי' איבעיא השנית והלכתא צבורים לא בעינן אגב וקני בעינן ומאחר דפשטינן לעיל דצבורין לא בעינן למה לי למיהדר ולמימר דצבורים לא בעינן אלא ודאי היינו לומר צבורים לא בעינן ומשום דאפילו אינם צבורים מיקנו אגב קרקע מש"ה אגב וקני בעינן לשאינן צבורים הא אילו לא הוו מיקנו שאינם צבורים לא הוה בעי אגב וקני כלל. ומה שכתב שאין דבריו מחוורים שא"כ ה"ל לפרש וכו' אע"פ שה"ל לפרש [דדוקא בחצר המשתמרת היא] לא מפני זה לא יהיה פירושו בגמרא מחוור כ"ש שי"ל שסמך על מ"ש פרק ד' מהל' זכייה דבחצר שאינה משתמרת לא קנה אא"כ עומד בצדה ומכיון דצבורין לא בעינן אגב אם כן ע"כ מטעם חצירו קנה ופשיטא דבעינן שיהא עומד בצדה אם אינה משתמרת וכן דרכו של רבינו בכמה מקומות לסמוך כאן על מה שאמר במקום אחר. ומ"ש וכבר השיג עליו הראב"ד לא מטעם זה השיג עליו אלא משום דשמעתא לא מתחזיא אלא לעולם אגב וקני בעינן צבורים לא בעינן והא זימנין דצבורים בעינן אגב וקני לא בעינן מש"ה כתב שאינו מחוור. ובמה שכתבתי לעיל נתיישב גם זה דה"פ משום דצבורים לא בעינן אגב וקני בעינן לשאינם צבורים הא אילו לא הוה בעינן צבורים לא הוה בעינן אגב וקני. כל זה על פי דרך הרב רבינו ניסים בדברי רבינו אבל הנכון בדברי רבינו הוא דלאו מטעם חצירו הוא דלא בעינן בצבורים אגב שא"כ לא היה לו להזכיר דין זה בהלכות אלו אלא הטעם הוא דנהי דכשאינן צבורין צ"ל אגב להודיע שעם הקרקע הוא מקנה אותן מטלטלין אבל כשהם צבורים בתוכו אין צריך לדיבורו שהרי הענין עצמו מוכיח שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין כנ"ל:

הלכה טו

היה עציץ נקוב לאחד וכו'. כתבו התוס' דאין ה"נ דהוה מצי לאשמועינן האי דינא בעציץ וזרעים של אחד כי היכי דנקט אידך דינא דבסמוך אלא לרבותא נקט הכי דאע"ג דבעל עציץ קונה זרעים אפילו הכי לא קנה אע"פ שהם בתוך העציץ שלו, והרב רבינו ניסים כתב דאפשר דבהאי גוונא אפילו עציץ לא קנה דכיון דבבת אחת מכר לו עציץ וזרעים ולא קנה זרעים אף קניית העציץ לא נגמרה דומיא דכור בשלשים סאה בסלע אני מוכר לך דיכול לחזור אפילו בסאה אחרונה ואע"פ שדמי כל סאה ידועים לפי חשבון הכור וכל שכן הכא שאין דמי העציץ ידועים:

הלכה יח

פשתן שהוא מחובר לקרקע וכו'. כתב בעל נימוקי יוסף דכיון שלא קנה אלא מדין שכירות קרקע יש לו להזכיר בפירוש מקום הקרקע שעומד בו הפשתן מושכר לך ביפוי

זה דהא בעלמא אשכחן הכי כדאמרינן גבי עישור וכו' ומקומו מושכר לו וכך מטין דברי רבינו:

פרק ד

הלכה ב

כשם שאין כליו של לוקח קונה לו ברשות מוכר וכו'. כתב ה"ה מפורש באותה סוגיא בפ' הספינה וכו' אלא שהוא תימה שאותם סוגיות אליבא דמ"ד כליו של לוקח קנה וכו' וכן כתב הר"י ן' מיגאש וכו'. ואני אומר שדעת הר"י ן' מיגאש כדעת הרא"ש דבין כליו של מוכר ברשות לוקח בין כליו של לוקח ברשות מוכר הוי ספיקא [אי קנה לוקח] ואין כן דעת רבינו שכתב דבשניהם לא קנה ואם איתא הו"ל לכתוב שהוא ספק וגם הרי"ף לא הו"ל לכתוב א"ל לא קנה אלא כך הל"ל ובעיין לא איפשיטא אלא ודאי הרי"ף ורבינו ס"ל דנקטינן כרב הונא דפשט דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח לפי גירסתם ונקטינן נמי כאוקימתא דמר בריה דרב אשי דס"ל דכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה דתרתי בעינן. ומה שתמה ה"ה שאותן סוגיות אליבא דמ"ד כליו של לוקח ברשות מוכר קנה י"ל דסבירא להו להרי"ף ורבינו דמר בר רב אשי ס"ל כרב הונא דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח ולא דס"ל דכליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח ואי אפשר לאוקומי האי בריי' דפירות המונחים בשקים אלא במתכלי דתומי ואע"ג דכי אוקימנא במתכלי דתומי לא מצינן לאיתויי מינה לכליו של לוקח ברשות מוכר דלא קנה לוקח מ"מ דינא הכי הוי ואפילו למר בר רב אשי והכי משמע מדברי הרי"ף שכתב ואוקמה מר בר רב אשי במתכלי דתומי וכו' כלומר לא תפרש מר בר רב אשי לדחויי דינא דרבא בכליו של לוקח ברשות מוכר אתא אלא לאוקומי אוקימתא בברייתא אתא ודבריו בעיקר נקטינן להו שלא בדרך דחייה דאיהו נמי ס"ל דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח ומה שהכריחו להרי"ף לפרש כן הוא דמאחר דס"ל דהלכה כרב הונא דפשט קנה דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח כל מאי דאפשר לאהדורי למימר דמר בר רב אשי דבתראה הוא לא פליג עליה אית לן לאהדורי וקשה דדילמא אע"ג דסבירא ליה למר בר רב אשי דכליו של לוקח ברשות מוכר קני [לוקח] דחי דמהא ליכא למשמע מינה דאיכא לאוקומי במתכלי דתומי ודחייה בעלמא היא ולאו משום דפשיטא ליה דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח וא"כ מנא להו להרי"ף ורבינו דס"ל למר בר רב אשי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה [לוקח] ואפשר דכיון דחזינן דמשכן נפשיה לאוקומה במתכלי דתומי דהיא אוקמתא דחיקא טובא לאו לדחייא איכוון אלא

לקושטא כי היכי דלא תפלוג אמאי דקי"ל כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח ודברי ה"ה תמוהים בעיני שכתב ואולי כיון דחזינן אוקימתא הכי אמרינן קושטא אליבא דכולהו. ולא פירש מאיזה טעם אמרינן קושטא אליבא [דכולהו] ועוד שכתב וכן כתב הר"י ן' מיגש דכיון דלוקח מוציא וכו' ומאי וכן דהא לר"י ן' מיגאש ספוקי מספקא ליה וכפי מה שכתב הוא ז"ל [כיון דחזינן אוקימתא] הכי אמרינן קושטא אליבא דכולהו לא קני בודאי:

הלכה ו

היו הפירות ברשות הלוקח וכו' קנה לוקח. כלומר והוא שפסק:

היו ברשות המופקדים אצלו וכו'. גירסת רבינו כגירסת הרי"ף. ומ"ש ה"ה וי"ג ברשות המופקדים וכו' בודאי דסגי בכך עכ"ל. ואני אומר דלא סגי בכך אלא לבעלי אותה גירסא אבל לדברי רבינו לא סגי בכך:

הלכה ז

היו הפירות בסימטא או בחצר של שניהם ואפילו היו ברשות לוקח וכו'. נראה דרישא דקתני יכול לחזור בו אפי' בסאה אחרונה קאי אכולהו אבל סיפא דקתני ראשון ראשון קנה לא קאי אלא ארשות לוקח דוקא וכדמסיים בה ומערה לתוך כליו של מוכר ואילו לא היו הפירות בכליו של מוכר כיון שהן ברשות לוקח קנה דכיון שהמודד הוא המוכר והמדה ג"כ שלו צריך שיהיו הפירות ברשות לוקח ושהמוכר יגביה המדה ויערה אבל כשהמדה של סרסור אפילו בסימטא כיון שנתמלאת המדה קנה ואין צריך להגביה ולערות שהמדה מושאלת היא ללוקח כשתתמלא כיון שאינה של מוכר. וכל זה כשהפירות הם בתוך כליו של מוכר אבל אם הם צבורים בסימטא אע"פ שמוכר מודד כיון שנתמלאת המדה קנה אע"פ שלא הגביה ועירה כמו בבבא דרישא ואם היו במדה רשמים כיון שהגיע לרושם קנה ראשון ראשון ואע"פ שהמדה של מוכר דרשמים עדיפי מנתמלאה אי נמי היתה המדה של אחד מהם היינו של לוקח דוקא ומש"ה קנה בהגיע לרושם אבל אם היתה של סרסור לא קנה אלא בנתמלאת המדה ולא בהגיע לרושם דנתמלאת המדה עדיף מרשמים:

ואם א"ל וכו'. וא"ת מאחר שגם אחר המדידה הם בכליו של מוכר כמבואר בדברי רבינו מאחר שהוא ז"ל פסק דכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה א"כ היכי אמרינן דכיון שהם ברשות לוקח קנה צ"ל דכיון שהמוכר עצמו הוא מודד ה"ל כאילו אמר ללוקח זיל קני וס"ל לרבינו דזיל קני מהני בכליו של מוכר ברשות לוקח:

הלכה יג

לפיכך המושך וכו'. פירש"י (דף פ"ה:) משך חמריו ופועליו והכניסן לתוך ביתו והתבואה על גבן. בין פסק עד שלא מדד אם באו לחזור קודם מדידה יחזרו דבמאי נקנה לא משיכת תבואה יש ולא רשות לוקח יש דעודה על צוארם ולא הונחה לרשותו ולא פירקן כדמוכח סיפא דקתני בה פירקן מכלל דרישא בלא פירקן אלא הכנסה בעלמא שמשכן והכניסן לתוך ביתו קתני והך משיכה לאו משיכה היא לקנות שהרי האדם הוא מושך ומשיכת אדם טעון פירות לא מהניא לקנות הפירות עד שימשוך הפירות עצמן. בין מדד דהונחו לרשותו עד שלא פסק אם באו לחזור קודם פיסוק חוזרין אע"פ שהונחה עתה בשעת מדידה ברשות לוקח בכליו של לוקח דלא קניא רשותו קודם פיסוק דמים:

פרק ה

הלכה ג

דמים שאין מקפידין עליהם וכו' כיצד הרי שחפן מעות וכו'. מדברי רש"י משמע שכיון שהמוכר לא ידע כמה הם אע"פ שלוקח ידע כמה הם נקנה מקח. ואפשר שגם רבינו סובר כן אלא דאורחא דמילתא נקט:

הלכה ד

אבל אם היה חוב לו עליו וכו' לא קנה. היינו לענין שיכול לחזור בו אבל מקבל עליו מי שפרע כמו שנתבאר בפ"ז:

הלכה ה

הקרקעות והעבדים וכו'. במציעא (דף מ"ז) אמרינן וללוי דאמר בכליו של מקנה הא קאמר קני ארעא אגב גלימא הרי שהקרקעות נקנין בקניין סודר ובפ"ק דקדושין (דף כ"ב:) תנן עבד כנעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה ובגמרא תנא אף בחליפין ותנא דידן מילתא דליתא במטלטלין קתני מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני הרי דעבדים מטלטלין נמי נקנין בקניין סודר ובהמה בכלל מטלטלין הוא:

הלכה ו

אין קונין אלא בכלים וכו'. שלל כל שאר הדברים וא"כ למה לו לומר אחר כך ולא בפירות ולא במטבע שכבר ממועטים הם ועוד דמרישא משמע דבכלים קונין אבל לא במידי אחרינא ומסיפא משמע דדוקא בפירות ובמטבע אין קונין אבל בכל מילי אע"ג דלא הוו כלי קונין ועוד קשה מה שתקנו לכתוב בשטרות וקנינא וכו' ואמרו בגמרא במנא לאפוקי ממ"ד קונין בפירות ביה למעוטי מטבע שכיון שאמרו במנא נתמעטו

בין מטבע בין שאר דברים דלא הוו כלי וביה למה לי למעוטי מטבע. י"ל דכל מילי מיקרו כלי לבד מפירות לפי שאין דומים כלל לנעל שאין משתמשים בהם בשום מלאכה ונרקבין ונפסדין במעט זמן ואין מתקיימין כנעל ומטבע כעין נעל הוא דראוי להשתמש בו לתלותו בצואר הבנות ולשקול בו משקלותיו ואינו נרקב וטעמא דאינו נעשה חליפין אמרו בגמ' משום דדעתיה אצורתא וצורתא עבידא דבטלא פירוש דכיון דדעתו של מקנה חפץ ונוטל מטבע אינו על עצמו של מטבע אלא על צורתו שאינו חשוב אלא ע"י כך ופעמים שהמלך פוסלה וגוזר לצור צורה אחרת הילכך הוה ליה כדבר שאינו מסויים ושלם והתם בפרק הזהב ממעטינן דבר שאינו מסויים מדכתיב נעל ולפיכך הוצרכו לכתוב וקנינא וכו' במנא למעוטי פירות וביה למעוטי מטבע דממנא לא הוה ממעטינן מטבע כך למדתי מדברי רש"י והתוס' בפרק הזהב אי נמי דלא מיקרי כלי אלא דבר שהוא כלי לענין טומאה וטהרה אבל כל שאר הדברים פירי מיקרו וזה שכתב רבינו ריש פ"ו לשונות של זהב ושל כסף וכו' הכל כשאר המטלטלים הם ונקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה כמו שביארנו דמשמע דכל המטלטלין דוקא נקנין בקנין אבל לא קונין וזהו ממש דין הפירות שלדעת רבינו הן נקנין בקניין סודר ואינן קונין ועוד שכתב זה שכותבין בשטרות וקנינא מפלוני בכלי הכשר לקנות בו בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן מאחר שאמר וכיוצא בהן נראה שפירות לאו דוקא אלא כל מידי דלאו כלי פירי מיקרי ועוד שכתב בראש פרק זה כיצד החליף פרה בחמור או יין בשמן מדערבינהו ותנינהו אלמא ס"ל דב"ח ופירות כי הדדי נינהו ואין להם קניין אלא בחליפין שהם בתורת שווי הדמים וכמ"ש הרב המגיד. ועוד שלא אמר בו להוציא מטבע משום דלא איצטריכא ליה דמכיון דאמר מנא יצא מטבע מן הכלל. וכ"כ בח"מ (סימן קצ"ה) שקונין בכלי ואין קונין בשאר כל המטלטלין שאינן כלי אבל בהמה פירש ר' יצחק שהוא כמו כלי וקונין בה, אין קונין במטבע אע"פ שהוא כמו כלי עכ"ל. הרי בפירוש נראה מדבריו כמ"ש שאין קונין אלא דוקא בכלי גמור אבל שאר כל המטלטלין פירות מיקרו. ורבינו ירוחם כתב יש מי שכתב שמטבע שנפסל דקונין בו דלא מיעטו אלא מטבע היוצא כי הנפסל ראוי למשקלות ולנקבו ולתלותו בצואר בתו ונסכא שהוא חתיכת כסף יש מי שכתב דקונין בה דינה כפירות דאין עשויה לירקב. והתוספות כתבו דבעינן ראוי להשתמש בו כמו שהוא. והוי יודע שעיקר זה המחלוקת במה שאגיד לך והוא דבגמרא (דף מ"ה:) איפליגו רב ולוי אי מטבע נעשה חליפין או לא והדר איפליגו ר"נ ורב ששת (דף מ"ו) אי קונין בפירות או דוקא בכלי והלכתא כמ"ד בכלי והוקשה לרש"י ותוספות אי ס"ל למ"ד אין קונין במטבע כמ"ד קונין בכלי דוקא אדמפלגי במטבע ליפלגו בכל דבר שאינו כלי ואי

לא ס"ל כוותיה א"כ אתו רב ולוי דלא כהלכתא לכך הוצרכו לומר דמטבע מיקרי כלי דחזי למשקלות וכו' וא"כ מדר"נ דאמר כלי דוקא לא הוה ממעיט מטבע אילו לא היה מחלוקתם של רב ולוי וא"כ לדעתם כל מידי שראוי להשתמש בו וכו' מיקרי כלי וזהו דרך הראשונה שכתבתי אבל לדעת רבינו וח"מ פלוגתייהו דרב ולוי שייכא בדרב ששת ור"נ מאן דאמר אין קונין במטבע הוא הדין דאין קונין אלא בכלי אלא דאיפליגו במטבע והוא הדין לכל מילי לבר מכלי: כתבו הגהות דמשמע מלשון רבינו דס"ל כר"י דדוקא בשר הוי פרי אבל שור וחמור עצמם הוי כלי הואיל וחזו למלאכה, ומה שכתבו דמשמע להו הכי נראה שהוא מדכתב אין קונין אלא בכלים וכו' ולא בפירות ולא במטבע ואם איתא שדעתו לומר דדוקא בכלי לא היה צריך לחזור ולומר ולא בפירות שבכלל מה שאמר אין קונין אלא בכלים הוא הילכך משמע דדוקא פירות ומטבע נתמעטו ולא שאר דברים. ול"נ דאין מכאן הכרע דרבינו לישנא דגמרא נקט ואדרבה מלישנא דרבינו איכא למידק איפכא שכתב בפ"ו לשונות של זהב ושל כסף וכו' כשאר מטלטלין הם ונקנין בקניין וקונין זה את זה בהחלפה וזהו דין הפירות שלדעתו נקנין בקניין סודר ואינם קונין ועוד שכתב בפרק זה שכותבין בשטרות וקנינא מפלוני בכלי הכשר לקנות בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן מאחר שכתב וכיוצא בהן משמע דפירות לאו דוקא אלא כל מידי דלא כלי פירי מיקרי ועוד דבלישנא בתרא אמרינן התם ביה למעוטי מטבע ורבינו לא כתב כן משום דסבירא ליה דמטבע לא צריך למעוטי דמכיון דאמר במנא ממילא אימעיט מטבע:

הלכה יא

יש דברים הרבה שאינן צריכין קניין וכו'. בפ"ז מהל' שכירות כתב רבינו שכל תנאי שבממון או בתביעות של ממון קיים ואין צריך עדים. ומ"ש **או המוחל לחבירו**. בפי"ז מהל' אישות כתב רבינו המוחלת כתובתה אינה צריכה קניין ולא עדים אלא בדברים בלבד והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהן ולא יהיה דברי שחוק והתול או דברי תימה אלא בדעת נכונה עכ"ל:

הלכה יד

כיצד הרי שכתב בשטר וקנינו וכו' או שישתתפו. כתב ה"ה בהשגות אבל שיתוף עצמו נקנה בקניין נראה דעתו שאם נשתתפו וכו'. ויש לתמוה על מ"ש שהטילו שניהם ממון שיתופם לכיס אחד וקנו מידם דבמעות מה מועיל קניין הא קי"ל דמטבע אינו נקנה בחליפין. ומ"ש

שהרי לא הקנה לחבירו דבר מסויים וידוע לא עיקר ולא פירות עיקר הידוע. פירוש שאנחנו לא נחוש שיהיה הדבר הנקנה עיקר או פירות אבל עיקר הדבר שיהיה הדבר הנקנה ידוע. ועם כל זה נראה שט"ס יש כאן:

פרק ו

הלכה ז

המטבע אין לו דרך שיזכה בו מי שאינו וכו'. קשה אמאי קאמר הכי הרי יש לו דרך אחר שהרי הוא נקנה במשיכת המטלטלין. וי"ל דה"ק אין מטבע יכולים לקנותו לשקודם שיבא לידו יזכה בו שאם נגנב או אבד לקונה אבד אלא ע"ג קרקע ואילו במשיכת המטלטלין נתחייב במעות ואם היה לו מעות ואבדו משלם אחרים תחתיהם. אי נמי הכי קאמר שאר מטלטלין אם רוצה לזכותם לאחר שיהיו שלו יכול לזכותם ע"י קניין סודר אבל המטבע אין לו דרך שיזכה בו אלא על גבי קרקע:

הלכה ח

היו עומדים וכו'. בענין זה אם יכול למחול אחר שקנה במעמד שלשתן אם לאו נחלקו הפוסקים גם נחלקו בענין הממחה את חבירו אצל אחר במעמד שלשתן אם נפטר ממי שהיה חייב לו או אם צריך שיפטרנו בפירוש. ולפי דעתי שני מחלוקות אלו תלויים זה בזה שמי שסובר שאם לא פטרו בפירוש אינו פטור כיון שעדיין יש לו תפיסת יד בזה החוב א"כ יכול למחול ומי שסובר שאע"פ שלא פטרו בפירוש הוא פטור כיון שאין לו בחוב זה תפיסת יד אינו יכול למחול. ודעת רבינו היא שאינו יכול למחול ממ"ש פ"ה מהלכות אישות שאם קדש האשה בחוב שיש לו ביד אחרים במעמד שלשתן שהיא מקודשת ואילו היה סובר שהוא יכול למחול לא היתה מקודשת וכמ"ש שם ה"ה. גם הר"ן בהאיש מקדש כתב שזה דעת רבינו וכיון דס"ל לרבינו דאינו יכול למחול ממילא ס"ל שאע"פ שלא פטרו כבר נפטר ממנו. גם מהבבא שכתב בסמוך יכולין אנו לדקדק כן שכתב לפיכך אם לא פרע לוי לשמעון חוזר שמעון ותובע את ראובן בשאר חובו דמשמע דוקא בכה"ג שלא חייב לו אבל אם היה לוי חייב לראובן וא"ל תנהו לשמעון במעמד שלשתן קנה ונפטר ראובן. גם בבבא זו בעצמה כתב בפירוש ואין אחד משלשתן יכול לחזור בו וכן דעת הרי"ף בהמקבל. וא"ת אילו היה כן דהא בהא תליה למה השמיט הרי"ף ההיא סוגיא דהאיש מקדש וכמ"ש הר"ן דאילו היה סובר דאינו יכול למחול ה"נ ה"ל להביא הא דאמרינן התם במלוה על פה פליגי אי מעמד שלשתן מהני דוקא בפקדון או אפילו במלוה ולוה דכיון דקיי"ל כרב אפילו במלוה אמר כדאיתא פ"ק דגיטין היכא

שקדשה במלוה דאחרים במעמד שלשתן מקודשת אלא ודאי ס"ל דיכול למחול ואינה מקודשת. ואני אומר שכיון דמאן דפליג בקידושין אילו הוה ס"ל דרב אמר אפילו במלוה לא הוה פליג א"כ מאחר שכתב פ"ק דגיטין דרב אפילו במלוה אמר וגם כתב בהמקבל שאע"פ שלא פטרו בפירוש הוא פטור ממילא משמע דאינו יכול למחול ומקודשת היא וא"כ אותה סוגיא דהאיש מקדש יפה עשה הרי"ף שהשמיטה ואע"פ שהרא"ש והטור סוברים שאם לא פטרו בפירוש לא נפטר ממנו ועכ"ז סוברים שאינו יכול למחול מ"מ מ"ש דהא בהא תליא טעמא דמסתבר הוא. ורבינו הביא בפי"ו מהל' מלוה ולוה כל דיני ממחה את חבירו אצל אחר דבר ברור הוא דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דאפילו לא פטרו בפירוש הוא פטור מהירושלמי שכתב הרי"ף בהמקבל ראובן חייב לשמעון סמכיה גבי לוי אי פרסן לוי וכו' וכתבו הרמב"ם בפרק י"ז מהל' מלוה:

הלכה יב

קנין השטרות מד"ס. וא"ת שהרי אנו ממעטינן בהזהב (דף נ"ו:) שטרות מאונאה דהכי אמרינן התם וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד יצאו קרקעות ויצאו עבדים שהוקשו לקרקעות וכי תמכרו ממכר (מי) שגופו מכור וגופו קנוי יצאו שטרות שאין גופן מכור וקנוי אלא לראיה שבהם ונאמרו תירוצים הרבה בקושיא זו והיותר נכון הוא מ"ש הר"ן בהכותב דעיקר קרא למעוטי עבדים וקרקעות אתא ואפ"ה מפקינן שטרות מאונאה לפי שאין בכלל הכתוב אלא דבר המיטלטל וגופו קנוי ומכור אבל מידי אחרינא לא הילכך שטרות למכירה דרבנן כיון שאין גופן קנוי ומכור אין להם אונאה וזהו דעת רבינו שבפי"ג כתב אלו דברים שאין להם אונאה וכו' דבר הנקנה מיד ליד יצאו הקרקעות ויצאו עבדים שהוקשו לקרקעות ויצאו שטרות שאין גופן קנוי עמיתך ולא הקדש הרי שקרקעות והקדש הוציא מייתור ושטרות לא הוציא אלא ממשמעות הפסוק תדע שכן הוא דבגמרא מרבינן שכירות לאונאה מדכתיב ממכר סתם ולא כתיב ממכר לעולם וכתבו שם התוספות דדוקא גבי אונאה הוי שכירות כמכר משום יתורא דממכר אבל לשאר דברים לא הוי כמכר וא"כ כי ממעטינן שטרות לאו מייתורא דממכר ממעטינן להו דהא איצטריך לרבות שכירות אלא ודאי ממשמעותא דקרא ממעטינן להו ולא מייתורא: כתב הראב"ד לא מן השם הוא זה וכו' לפיכך אם כתב לו וכו'. ול"נ דאי כתב ליה הכי גם להרי"ף ורבינו אינו יכול למחול:

הלכה יד

המקנה לחבירו קרקע כל שהוא וכו' עד בלי כתיבה ומסירה. והוא שיאמר לו על פה קני לך איהו וכל שעבודא דאית ביה:

וכן המוכר קרקע וכתב השטר וכו' נקנה השטר בכ"מ שהוא. פירש"י וכגון דא"ל זה קני קרקע בחזקה והשטר עמה:

פרק ז

הלכה א

כל החוזר מקבל מי שפרע וכו'. בפ' הזהב (דף מ"ד) משנה נתן לו מעות ולא משך יכול לחזור בו אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול וכו':

הלכה ב

וכיצד מקבל מי שפרע אוררין אותו וכו'. שם (דף מ"ח:) בגמרא אתמר אביי אמר אודועי מודעינן ליה (אבל מילט לא לייטינן ליה) ורבא אמר מילט (נמי) לייטינן ליה משום דלאו עושה מעשה עמך הוא וידוע שהלכה כרבא. ופירוש מי שאינו עומד בדבורו דבור שבא לכלל מעשה כזה דאילו דבור לחוד אינו חייב לקבל מי שפרע כמ"ש רבינו בסמוך:

הלכה ג

הנותן דמי המטלטלין או מקצת הדמים וחזר בו וכו'. כתב ה"ה בהשגות א"א לא ידעתי מאין לו זה ההפרש וכו' כאן שהוא אומר לו טול מעותיך מיד וכו'. ואני אומר שיש מקום לבעל דין לחלוק שמאחר שהוא רוצה שיקבל מי שפרע מפני כך אין הלוקח רוצה לקבלה עד שימחול לו המי שפרע ואם לא ירצה למוחלו יקויים המקח וא"כ דין הוא שיהא מוכר חייב באחריותם שהרי ברשותו הם עד שיעלה הלוקח או עד שיאמר לו טול מעותיך ולא תקבל מי שפרע: כתב עוד ה"ה וחייב באחריותם ואע"פ שחזר וכו' אחריות לפי דברי ההלכות הוא וכו'. ונראה לי לדקדק מדברי רבינו דאי א"ל תא שקול זוזך ולא רצה ובאו לב"ד וקבל עליו מי שפרע אכתי מחוייב הוא באונסין עד שיאמר לו תא שקול זוזך אחר קבלת מי שפרע:

פרק ח

הלכה א

[שייך להלכה א, ב]

המוכר וכו'. בפרק הזהב (דף מ"ח:) גבי פלוגתא דרב ור"י בערבון אי קנה כנגדו או כנגד כולו תניא דאם מכר לו בית או שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז קנה כל הקרקע כי היכי דבמטלטלין קנה כל המטלטלין לענין מי שפרע ותמהני למה לא הזכיר רבינו דין זה מפורש גבי קרקע כמ"ש בריש פ"ז גבי מטלטלי וצ"ע:

המוכר שדה לחבירו באלף זוז וכו'. ואם חזר המוכר וכו' ונוטל מן היפה שבה. בגמרא (דף ע"ז:) מהיכן מגבהו מן העידית, וכתב נ"י פירוש אתן לי מעותי בלחוד קאי דאילו אתן לי קרקע כיון שהוא רוצה שיקנה כנגד מעותיו למה יטול מן העידית הרי דינו כדין לוקח חצי שדה דמשמנים ביניהם ונוטל כחוש אלא אמעות קאי וכן כתב הר"ן בפ"ק דקדושין. אבל מפשט דברי רבינו נראה דאתן לי קרקע כנגד מעותי קאי וכן כתב בפירוש המשנה פרק האומנין:

הלכה ב

[שייך להלכה א, ב]

המוכר וכו'. בפרק הזהב (דף מ"ח:) גבי פלוגתא דרב ור"י בערבון אי קנה כנגדו או כנגד כולו תניא דאם מכר לו בית או שדה באלף זוז ונתן לו מהם חמש מאות זוז קנה כל הקרקע כי היכי דבמטלטלין קנה כל המטלטלין לענין מי שפרע ותמהני למה לא הזכיר רבינו דין זה מפורש גבי קרקע כמ"ש בריש פ"ז גבי מטלטלי וצ"ע:

המוכר שדה לחבירו באלף זוז וכו'. ואם חזר המוכר וכו' ונוטל מן היפה שבה. בגמרא (דף ע"ז:) מהיכן מגבהו מן העידית, וכתב נ"י פירוש אתן לי מעותי בלחוד קאי דאילו אתן לי קרקע כיון שהוא רוצה שיקנה כנגד מעותיו למה יטול מן העידית הרי דינו כדין לוקח חצי שדה דמשמנים ביניהם ונוטל כחוש אלא אמעות קאי וכן כתב הר"ן בפ"ק דקדושין. אבל מפשט דברי רבינו נראה דאתן לי קרקע כנגד מעותי קאי וכן כתב בפירוש המשנה פרק האומנין:

הלכה ה

לקח שוה מאה מאתים וכו'. חסרון לשון יש כאן וכך צריך להגיה הרי זה ספק אם הוא כמוכר שדה מפני רעתה ואינו תובע אלא מפני שמכר ביוקר או אינו כמוכר שדהו מפני רעתה וזה שתובע מפני שעדיין לא גמר להקנותו וכו'. ומה שכתב הרב המגיד שהיא גירסת רבינו אינו מכוון גם מה שכתב פירש"י לגירסת רבינו אינו מכוון אלא גירסת * רבינו כך היתה זבין שוה מאה במאתן ועייל ונפיק אזוזי מאי כמוכר שדהו מפני רעתו דמי או לא תיקו: (לא ירדתי לסוף דברי הכ"מ דנראה דהיא גופה גירסת רבינו לדברי ה"ה):

פרק ט

הלכה א

[שייך להלכה א, ב]

המוכר להקדש וכו' שאמירה לגבוה כמסירה להדיוט. הגזבר שקנה וכו' אם הוקרו קנה כדין תורה. וא"ת תיפוק לי דאפילו בלא דמים אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וי"א דאמירה לבד הוא מדבריהם שאין זה כנדר גמור וכשקבל הכסף הוא דין תורה דדבר תורה מעות קונות. ויותר נכונים דברי התוס' דכששם הדבר פחות משיוויו מתכוון לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל בשמוכר הדבר בשוויו לא נתכוון לוותר כלל ואע"פ שנשתנה השער אחר מכן מה בכך הרי כיון שאין הדיבור חל בשעתו אי אפשר לו לחול לאחר זמן:

ואם הוזלו הפירות וכו'. הר"ן בקדושין גם ה"ה תמהו על רבינו והראב"ד דהא בגמ' משמע דכל היכא דהדיוט מקבל מי שפרע הקדש אינו יכול לחזור בו ותירץ ה"ה שיש לחלק בין אבידת הקדש כשהוא נותן יותר ממה שהוא שוה קודם משיכה שהוא מאבד ממון ממש ובין כשהוקר ממה שהיה שוה קודם משיכה שאינו הפסד ממש בעין אלא העברת ריוח. ולי נראה דכיון דבהדיוט מעות קונות מדאורייתא למה לי דכתב בהקדש ונתן הכסף אלא לומר לך דוקא קונה מן ההקדש הוי בכסף אבל לא מוכר להקדש והא דאמרינן בגמ' ה"פ פדה הקדש במאה ונתן דמים ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים אינו נותן אלא מאה משום דכיון דמפרש באורייתא דקניית הקדש הוי בכסף ואפילו הוה הדיוט דתקנו ביה רבנן משיכה הוה מקבל מי שפרע וכל כה"ג הקדש אינו יכול לחזור בו אבל כשהגזבר נתן דמים ולא משך דהוזל כיון דמדאורייתא כסף לא קני אילו הוה הדיוט בכה"ג דלא היו קונין ממנו בכסף וכי מי שפרע בעי קבולי לפיכך יכול לחזור בו:

הלכה ב

[שייך להלכה א, ב]

המוכר להקדש וכו' שאמירה לגבוה כמסירה להדיוט. הגזבר שקנה וכו' אם הוקרו קנה כדין תורה. וא"ת תיפוק לי דאפילו בלא דמים אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וי"א דאמירה לבד הוא מדבריהם שאין זה כנדר גמור וכשקבל הכסף הוא דין תורה דדבר תורה מעות קונות. ויותר נכונים דברי התוס' דכששם הדבר פחות משיוויו מתכוון לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל בשמוכר הדבר בשוויו לא נתכוון לוותר כלל ואע"פ שנשתנה השער אחר מכן מה בכך הרי כיון שאין הדיבור חל בשעתו אי אפשר לו לחול לאחר זמן:

ואם הוזלו הפירות וכו'. הר"ן בקדושין גם ה"ה תמהו על רבינו והראב"ד דהא בגמ' משמע דכל היכא דהדיוט מקבל מי שפרע הקדש אינו יכול לחזור בו ותירץ ה"ה שיש לחלק בין אבידת הקדש כשהוא נותן יותר ממה שהוא שוה קודם משיכה שהוא מאבד

ממון ממש ובין כשהוקר ממה שהיה שוה קודם משיכה שאינו הפסד ממש בעין אלא העברת ריוח. ולי נראה דכיון דבהדיוט מעות קונות מדאורייתא למה לי דכתב בהקדש ונתן הכסף אלא לומר לך דוקא קונה מן ההקדש הוי בכסף אבל לא מוכר להקדש והא דאמרינן בגמ' ה"פ פדה הקדש במאה ונתן דמים ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים אינו נותן אלא מאה משום דכיון דמפרש באורייתא דקניית הקדש הוי בכסף ואפילו הוה הדיוט דתקנו ביה רבנן משיכה הוה מקבל מי שפרע וכל כה"ג הקדש אינו יכול לחזור בו אבל כשהגזבר נתן דמים ולא משך דהוזל כיון דמדאורייתא כסף לא קני אילו הוה הדיוט בכה"ג דלא היו קונין ממנו בכסף וכי מי שפרע בעי קבולי לפיכך יכול לחזור בו:

הלכה ג

נכסי יתומים הרי הם כהקדש וכו' כיצד יתומים שמכרו פירות וכו' והוקרו הפירות חוזרים בהם וכו'. ואין דין היתומים חלוק מדין הדיוט אלא בחלוקה זו בלבד:

פרק י

הלכה א

מי שאנסוהו וכו' שמפני אונסו גמר ומקנה אע"פ שלא לקח הדמים בפני עדים. נ"ל כוונת רבינו שלפי שכתב בהל' גזילה פ"ט שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים שכל שלא העידו שמנה המעות בפניהם והנגזל טוען מחמת יראה הודיתי שקבלתי הדמים אע"פ שלא מסר מודעא מוציאין הקרקע מיד הגזלן בלא דמים אבל בזה שלא הוחזק גזלן על שדה זו כיון שהודה בפני עדים שקבל המעות שוב אינו יכול לומר מחמת יראה הודיתי שקבלתי הדמים אם לא שמסר מודעא על זה וכמו שנתבאר בסוף הפרק:

הלכה ה

בד"א באנס שהרי הוא חמסן וכו' אבל הגוזל והוחזק בגזלן ואח"כ לקח שדה שגזל וכו'. כן כתב רבינו גם בפ"ט מהלכות גזילה, ויש לתמוה עליו דהא אמר ר"נ חז"ה (דף מ"ז:) אמר לי הונא כולם שהביאו ראיה ראייתן ראיה ומעמידים שדה בידם גזלן שהביא ראיה אין ראייתו ראיה ואין מעמידין שדה בידו וכו' רב ביבי מסיים בה משמיה דר"נ קרקע אין לו אבל מעות יש לו ואמרינן בתר הכי אמר רב הונא תליוה וזבין זביניה זביני ואותיבנא עליה מדתנן לקח מסקריקון וחזר ולקח מבעה"ב מקחו בטל ואמאי התם נמי נימא אגב אונסיה גמר ומקני ושני הא אתמר עלה אמר רב לא שנו אלא דא"ל לך חזק וקני אבל בשטר קנה ולשמואל דאמר אף בשטר נמי לא קנה מאי איכא למימר מודה שמואל היכא דיהב זוזי ולרב ביבי דמסיים בה משמיה דר"נ קרקע אין לו מעות יש לו

מאי איכא למימר דרב ביבי מימרא היא ומימרא לרב הונא לא ס"ל. ופירש"י ולרב ביבי דמסיים ואמר בה וכו' אבל מעות יש לו לגזלן שנתן לנגזל אלמא ס"ל לרב ביבי דאפילו נתן הגזלן מעות לנגזל לא קנה דתליוה וזבין לאו זביניה זביני ובתר הכי אסיקנא הלכתא דתליוה וזבין זביניה זביני וכיון שכן משמע דכרב הונא קיימא לן ולא כרב ביבי אלא תליוה וזבין זביניה זביני אלא א"כ מסר מודעא ומאחר שפסק כרב הונא דתליוה וזבין זביניה זביני כמ"ש ברישׁ פרק זה היאך פסק כרב ביבי דלא ס"ל לרב הונא כוותיה דאם איתא דבגזלן נמי ס"ל לרב הונא דמקחו בטל לא הל"ל דלא ס"ל כרב ביבי וטפי היה עדיף למימר דרב ביבי בגזלן ומש"ה מקחו בטל ורב הונא נמי מודה בהכי אלא ודאי רב הונא לית ליה דרב ביבי וכרב הונא קי"ל וכבר השיגו הראב"ד. ונ"ל ליישב דעת רבינו שהוא ז"ל סובר דרב הונא מודה לרב ביבי דגבי גזלן תליוה וזבין לאו זביניה זביני ורב המנונא דאותיב ליה מלקח מסקריקון וכו' הוה ס"ד דרב הונא פליג ארב ביבי וגמרא אהדר ליה לפום שיטתיה דרב הונא לא ס"ל דרב ביבי אבל קושטא דמילתא היא דאית ליה דרב ביבי. ועי"ל דאה"נ דרב הונא לית ליה דרב ביבי מיהו כיון דרב ביבי משמיה דר"נ א"ל ור"נ דיינא הוא והלכתא כוותיה בדיני הכי קי"ל. ודבר פשוט הוא דלפ"ז אין פירוש דברי רב ביבי לדעת רבינו כמו לדעת רשב"ם דלפירוש רשב"ם תליוה וזבין לעולם לאו זביניה זביני לרב ביבי ולפירוש רבינו גם לרב ביבי זביניה זביני אא"כ הוחזק גזלן על שדה זו דאע"ג דרב הונא לית ליה דרב ביבי רב ביבי אית ליה דרב הונא:

הלכה ז

אבל אם מנה הדמים בפניהם חייב להחזיר. זה נלמד ממאי דאמר רב ביבי בפ' חזקת (דף מ"ו:) גבי גזלן שהביא ראיה שחזר וקנה השדה שאין ראייתו ראיה קרקע אין לו אבל מעות יש לו בד"א שאמרו עדים בפנינו מנה לו אבל אמרו בפנינו הודה לו לא כדרב כהנא דאמר אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחוור וכך לי מי שאנסוהו למכור ומסר מודעא כמו גזלן שחזר וקנה השדה הילכך בתרוייהו כל שלא ראו העדים שמנה לו המעות אע"פ שהודה בפניהם שקיבלם אם המוכר אומר לא קבלתי ומחמת האונס הודיתי לאו כלום הוא שמחמת האונס הודה כן. ומיהו אם המוכר טוען לא הודיתי כן מעולם צ"ע אי מדמינן לה לאומר לא לויתי דהוי כאומר לא פרעתי או דילמא כיון שלא קבל המעות לא מסיק אדעתיה שהודה:

הלכה ח

העידו עליו עדי המכר וכו' הרי מכר בטל ואע"פ שקנו לבטל המודעא וכו'. כתב ה"ה זה פשוט והוא מבואר בערכין וכו' ולא חילק ה"ה בין היכא שאנסוהו לבטל המודעא להיכא

שנסתלק האונס וביטל המודעא מדעתו משמע דס"ל דלדעת רבינו אם ביטל המודעא אפילו מתוך האונס היא מתבטלת וטעמא משום דלא עדיפא ביטול מודעא מתוך האונס מאונס המכר עצמו דאמרינן דאגב אונסא גמר ומקנה ה"נ גמר ומבטל מודעא:

ואע"פ שקנו מידו לבטל המודעא על הדרך שביארנו. הוקשה לרבינו דמשמע מדבריו שהקניין מקיים ביטול המודעא והרי בדברים כיוצא באלו אין הקניין מועיל כלום וכמבואר בפ"ה לזה תיקן ואמר שמה שכתב אע"פ שקנו מידו דמשמע שהקניין מועיל ומקיים ביטול המודעא הוא על הדרך שביאר שם שמועיל להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל:

פרק יא

הלכה ב

בד"א בשקנה בדרך מן הדרכים שקונין בהם וכו'. טעמו דכיון דאמרינן בפ' איזהו נשך (דף ס"ו) בהלוהו על שדהו וא"ל אם אין אתה נותן לי מכאן עד ג' שנים הרי היא שלי שאם א"ל מעכשיו וקנו מידו על כך אע"פ שלא החזיק עדיין בקרקע קנה א"כ צריך לומר כל שהחזיק בדבר וקנה אותו באחד מהדברים שקונין בהם לא גרע מאומר לו קנה מעכשיו וכן משמע בפ' ארבעה נדרים (דף כ"ז) דאמר ההוא גברא דאתפיס זכוותיה וכו' ולרב הונא מכדי אסמכתא היא ולא קניא שאני הכא דמיתפסן זכוותיה והתנן מי שפרע מקצת חובו והשליש שטרו וכו' שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה, ומפרש הוא ז"ל שאני הכא שהוא מוחל כל כח וזכות שיש לו באותם שטרות דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא דמיד זוכה בה חבירו ומינה משמע שהמוסר ביד חבירו וא"ל אם לא אעשה כך זכה במה שבידך קנה דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכן כתב הר"ן שם שזהו טעם רבינו. ולפי זה כי אמרינן בתר הכי והלכתא אסמכתא קניא והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב לאו אהיכא דאמר ליבטלן זכוותיה קאי דבההיא לא צריך ב"ד ולא קניין אלא היכא דאמר אתן הוא דאסיק דבעי קניין בבית דין חשוב ואע"פ שרבינו כתב כיצד המוכר בית לחבירו וכו' ע"מ שילך עמו לירושלים וכו' לאו דוקא דא"ל ע"מ דא"כ לא היה צריך להחזיק בבית דכל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי ובמעכשיו סובר רבינו דאע"ג דלא החזיק קנה אלא אשגירת לישן הוא ולאו דוקא. ודעת רבינו דהא דאוקי בגמ' מתני' בהלוהו על שדהו בשלא החזיק בה הוא ומש"ה אוקמוה בדא"ל מעכשיו אין ה"נ דהו"מ לאוקומה בשהחזיק בקרקע אלא דעדיף ליה לאוקומה בין שהחזיק בה בין שלא החזיק בה. ואפשר דס"ל דההיא מתני' בשהחזיקו בו הוא ואפ"ה אצרכוה

דלימא מעכשיו דשאני התם שלא מסרו בידו בתורת קנין אלא למשכון שאם לא יפרענו עד ג' שנים תהיה שלו ומש"ה בעינן דלימא קני מעכשיו כדי שתבא לידו בתורת קניין וכשהחזיקו בו בתורת קניין אלא שהתנה עמו שאם יעשה כך עד יום פלוני שיחזירנה לו קניין גמור הוא אלא שהתנה עמו כשיהיו לי מעות תחזירם לי דמכר קיים דאע"ג דלא א"ל מעכשיו הוי כאילו אמרו. וקרוב לזה כתב ה"ה בפרק זה אבל מ"ש הר"ן בפ' איזהו נשך דאיכא למימר דלרבינו קרקע שאני דבחזקת בעליה עומדת נ"ל שאי אפשר ליישבו לדעת רבינו שהרי רבינו בין בקרקע בין במטלטלין מיירי כמבואר בדבריו בריש פרק זה:

הלכה ד

ומ"ש רבינו

לפיכך הנותן ערבון לחבירו וכו'. ברייתא פ' הזהב (דף מ"ח:) ובפ' האומנין (דף ע"ז:) הנותן ערבון לחבירו וא"ל אם אני חוזר בי מחול לך והלה אומר לו אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי ר' יוסי ר' יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא ר' יהודה אומר דיו שיקנה כנגד ערבונו. וסובר רבינו דע"כ לא פליג ר' יהודה אלא באומר אכפול לך ערבונך אבל במחול לך דברי הכל קנה ולשון דיו שיקנה הכי משמע דלא פליג אלא שלא יכפול לו ערבונו ודלא כרש"י שפירש דיו שיקנה כנגד ערבונו לא זה יכפול ולא זה ימחול. וכתב הר"ן בפ' הזהב דאיכא למידק על דברי רבינו מדתנן בפ' איזהו נשך (דף ס"ה:) הלוהו על שדהו וא"ל אם אין אתה נותן לי מכאן עד שלש שנים הרי היא שלי הרי היא שלו ואוקימנא לה בדא"ל מעכשיו הא לא"ה לא אלמא אע"פ שהקרקע ביד המלוה אסמכתא היא. ולאו קושיא היא דממאי דמלוה אוכל פירות דילמא [לוה] אוכל פירות ועוד דקרקע שאני דבחזקת בעליה עומדת אלא אי קשיא הא קשיא דתנן בפ' גט פשוט (דף קס"ח) מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו ואמר לו אם לא נתתי לך מכאן עד יום פלוני תן לו שטרו הגיע זמן ולא נתן ר' יוסי אומר יתן ר' יהודה אומר לא יתן והתם ודאי ליכא לפרושי תן לו שטרו שאני רוצה להתחייב בדמי כל השטר אע"פ שפרעתי מקצתו דא"כ מה יתן דקאמר רבי יוסי והיאך הוא גובה בשטר זה והרי נמחל השעבוד מקצתו [אלא ודאי] הכי קאמר לא יהו מעות אלא מתנה וישאר שעבוד החוב כמו שהיה מתחלה ופליג ר' יהודה ואמר לא יתן אלמא במחילה נמי שייכא אסמכתא וה"נ משמע בתוספתא דתניא הנותן דנותן ערבון לחבירו על הבית ועל השדה וא"ל אם לא נתתי לך מכאן עד יום פלוני אין לי בידך כלום והלה כותב לו אם אחזור בי אכפול לך ערבונך הגיע זמן ולא נתן יתקיים התנאי דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר היאך זוכה זה בדבר

שאינו שלו אלא נותן לו ערבון שלו, ומדקאמר הגיע זמן ולא נתן משמע ודאי דאלוקח קאי שנתן ערבון ואמר ר"י היאך זה זוכה בדבר שאינו שלו כלומר המוכר אלא נותן לו מוכר ללוקח ערבון שלו אלמא אפילו במחילה איכא אסמכתא, וגרסינן תו בתוספתא המלוה את חבירו על המשכון אם א"ל אם לא נתתיו לך מכאן עד יום פלוני אין לי בידך כלום הגיע זמן ולא נתן הגיעו משכון בין רע בין יפה וש"מ מדלא פליג בה ר' יהודה דאע"ג דכהאי גוונא במקרקעי הוי אסמכתא אלא כי א"ל מעכשיו במטלטלי לית בהו משום אסמכתא עכ"ל. והרשב"א בתשובה כתב בתוספתא אחרת לסתור דברי רבינו וזה לשונו בהדיא תנינן בתוספתא דמציעא משכן לו בית משכן לו שדה וא"ל אם לא נתתיו לך מכאן עד יום פלוני אין לי בידך כלום הגיע הזמן ולא נתן יתקיים התנאי דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר היאך זה זוכה בדבר שאינו שלו אלא ינתחנו מודה [ר' יהודה] בשנים שהיו מעוררים על הבית ועל השדה ואמר אחד מהם אם לא באתי מכאן עד יום פלוני אין לי בידך כלום הגיע הזמן ולא בא באמת שאיבד את זכותו מדקתני אין לי בידך כלום וכן נמי מדקאמר ר' יהודה ינתחנו על כרחך כשהיה נתון בידו משמע ואפ"ה לר' יהודה דאית ליה אסמכתא לא קנה עכ"ל. ואני אומר שתוספתא זו יש ליישבה לדעת רבינו דאין לי בידך כלום ה"ק אם לא נתתי לך מכאן ועד יום פלוני אז תוכל להחזיק בשדה או בבית ולא אוכל להוציאו מידך ויהיה כאילו אין לי בידך כלום יתקיים התנאי דר' יוסי סבר דאסמכתא קניא ור' יהודה פליג ואמר אסמכתא לא קניא וכיון שכן אפילו אם כשהגיע זמן החזיק בו ינתחנו ויוציאנו מתחת ידו, א"נ ה"ק אין לי בידך כלום כלומר הרי זכותי מסתלק ומסור לך מהיום ההוא והלאה להחזיק בו לעצמך יתקיים התנאי וילך ויחזיק בו דר' יוסי סבר דאסמכתא קניא ור' יהודה פליג ואמר דלא קניא ולא ילך להחזיק בו אלא ינתחנו כלומר יתפוס הקרקע בצווי ב"ד כדי להפרע מחובו אבל מכח התנאי לא דאסמכתא היא ולא קניא וכעין זה מצינו בסוף פ' המקבל שליח ב"ד מנתח נתוחי והא דלא תני בסיפא מודה ר' יהודה שאם החזיק מיד בקרקע שנתקיים התנאי משום דההוא לאו אסמכתא הוא ופשיטא דקנה. ועוד י"ל שהיה רבינו מפרש תוספתא זו כדברי הרשב"א וסובר דלית הלכתא כוותיה משום דפליגא אברייתא דמייתי בגמרא. ומה שהקשה הר"ן לרבינו מההיא דגט פשוט י"ל שמפרש רבינו דאומר לו תן לו שטרו שאני רוצה להתחייב לו בדמי כל השטר אע"פ שפרעתי מקצתו מתוקמא ואפ"ה א"ר יוסי יתן משום דאע"ג דקי"ל שטר שלוה בו אינו חוזר ולוה בו היינו דוקא כשאינו נותנו לו בעדי מסירה אבל כשנותנו לו בעדי מסירה חוזר ולוה בו וכמ"ש המרדכי בפ' הכותב ואע"ג דבמרדכי ביום החתימה איירי ומתני' אפילו תימא דלאו ביום החתימה איירי לא

תקשי לרבינו דסבר דשטרי חוב המוקדמים גובים בהם מבני חורין וא"כ שייך למימר יתן בעדי מסירה כדי לגבות מבני חורין וסיפא דתוספתא דקתני הגיעו משכון בין רע בין יפה ולא פליג ר' יהודה א"ש לרבינו דאפילו לר"י כיון שנתן לו המשכון או החזיקו בקרקע זכה במה שבידו ולא שאני לן בין קרקע למטלטלי ורישא דקתני הגיע זמן נתן [וקתני עלה ר"י אומר היאך זוכה זה בדבר שאינו שלו וכו' י"ל דהגיע זמן ולא נתן] לאו דוקא אלא חדא מינייהו נקט וממילא משתמע אידך וה"ל כאילו אמר הגיע זמן ולא נתן או חזר בו [הלה] נתקיימו התנאים דברי ר' יוסי ור"י פליג אחזר בו מוכר וקאמר היאך יזכה זה בדבר שאינו שלו כלומר דאין אדם זוכה בדבר אלא באומר מחול לך דהיינו מוכר שנתן לו לוקח הערבון שיהיה שלו אותו הוא שזכה בו כיון שבא לידו אבל באתן לך דהיינו לוקח שלא בא לידו לא זכה. א"נ ה"ק הגיע הזמן והביא הלוקח מעותיו ולא רצה המוכר לתת לו הקרקע אלא שחזר בו ועוד י"ל שסובר רבינו דברייתא דגמרא דילן וההיא תוספתא פליגי בדברי ר"י תרי תנאי ואליבא דר"י ובריתא דאיתא בגמרא היא עיקר טפי מתוספתא וכיון דלישנא דברייתא דגמרא דילן משמע דר"י סבר שמי שהערבון בידו קנה כמו שהוכחנו מדקתני דיו הכי נקיטינן:

הלכה ו

על מ"ש רבינו

שכל האומר אם יהיה אם לא יהיה לא גמר והקנה וכו'. כתב הטור לא חילק בין היכא שהוא בידו אם לאו וזה תימה דבגמרא מחלק בזה [י"ל דהרמב"ם מפרש כפירוש רבינו האיי שכתבו הר"ן ותלמידי הרשב"א באיזהו נשך והרמב"ן] בפ' גט פשוט דכי אמרינן בגמרא התם בידו הכא לאו בידו לאו למימרא דמידי דלאו בידו הוי אסמכתא ומידי דבידו לא הוי אסמכתא דאדרבה פ' זה בורר משמע שכל שבידו הוי אסמכתא טפי הילכך הא מתני' דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא אסמכתא נמי היא ולאו מדינא מהני אלא מתקנתא דכיון דהאי גברא סמך עליה קנסוה לחיובי כנגד הפסדו של זה וכי אקשינן מאי שנא מהא דתנן אם אוביר וכו' היינו לומר דכי היכי דהתם תקנו רבנן שישלם כנגד הפסדו של חבירו כיון שהיה סומך עליו ה"נ הוה להו לתקוני דלישלם ומשני התם כיון דבידו ולא עבד קנסוהו רבנן אבל הכא כיון דלאו בידו לא חזו רבנן למקנסיה עכ"ל. ומאחר שרבינו היה מפרש כן לא שנא דבר שהוא בידו ל"ש דבר שאינו בידו ל"ש גזים ל"ש לא גזים הוי אסמכתא ולא קנה אלא דכל היכא דבידו ולא גזים קנסוהו רבנן ולפיכך בפרק זה שבו נתבארו דיני אסמכתא לא חילק בין אם הוי בידו ללא הוי בידו ובין גזים ללא גזים דבכולהו הוי אסמכתא ובפ"ה מהל' שכירות כתב דהיכא דבידו ולא גזים

חייב לשלם ואע"פ שכתב שם ומפני מה נתחייב לשלם מפני שלא פסק על עצמו דבר קצוב כדי שנאמר הרי היא כאסמכתא אלא התנה שישלם במיטבא ולפיכך גמר ושיעבד עצמו משמע דס"ל כדברי התוס' דטעמא דמשלם לפי שאינה אסמכתא ודינא הוא ולא תקנתא, וכ"נ שפירשו דבריו בהגהות י"ל דה"ק אילו היה פוסק על עצמו דבר קצוב לא היו מתקנים לו שישלם שכבר אפשר שלא יבור אלא מקצתה שאין ההפסד שוה כנגד מה שקצב על עצמו וכיון שכן כך לי פוסק על עצמו י' זוזי כמו פוסק על עצמו אלפא זוזי משום דהוי אסמכתא גמורה שהיא בדרך גוזמא שאמר אם אוביר אתן כך וכך והוא בוטח בעצמו שלא יוביר ולא גמר ומקנה אבל כשאומר אשלם במיטבא אע"פ שהיא אסמכתא אינה כ"כ דרך גוזמא כמו האסמכתא הגמורה ודרך בני אדם הוא דכל כה"ג אע"פ שהיא אסמכתא גמר ומשעבד נפשיה ולפיכך תקנו שישלם. א"נ ה"ק דמחייב עצמו בדבר קצוב כיון שהיא אסמכתא גמורה אע"פ שהיו מתקנים שישלם לא הוה גמר ומשעבד נפשיה אבל באשלם במיטבא אע"פ שהיא אסמכתא כיון שאינה כ"כ גמורה אם יתקנו רבנן דלישלם גמר ומשעבד ולפיכך תקנו לו שישלם. כך נ"ל לדעת רבינו:

הלכה ז

כל האומר קנה מעכשיו אין כאן אסמכתא כלל וקנו וכו' קנה בית זה מעכשיו וקנה מידו על כך וכו'. כלומר דאי לא קנו מידו אע"ג דאמר מעכשיו לאו כלום הוא ומאחר דקי"ל שכל הדברים נקנין בקניין סודר וכמ"ש רבינו בפ"ה מהלכות אלו אפילו לא אמר מעכשיו קנה לדעת רבינו שכתב בפרק זה המקנה בין קרקע בין מטלטלין והתנה וכו' בד"א שקנה בדרך אחד מהדרכים שקונים בהם ולא הזכיר שם מעכשיו וא"כ קשה למה הצריך שיאמר מעכשיו כדי שלא יהיה אסמכתא ואין לומר דקניין סודר גרוע משאר קניינין ומש"ה בעינן דלימא מעכשיו (דהא ליתא) דבשלמא חזקה עדיפא מיניה מפני שהיא בגופה של קרקע אבל כסף ושטר גם הם אינם בגופה של קרקע כמו קניין ועוד שרבינו כתב בד"א שקנה בדרך אחד מהדרכים שקונים בהם וקניין סודר בכלל דרכים שקונין בהם הוא. ואפשר לומר דכשלא אמר מעכשיו לא קנה אא"כ החזיק אבל ע"י כסף ושטר כיון שאינו מעשה בגוף הקרקע לא קנה וה"ה לקניין סודר. ומ"ש רבינו בד"א בשקנה בדרך אחד מהדרכים שקונים בהם אין כוונתו לומר שקנה באי זה מהדרכים אלא דוקא שקנה בדרך מיוחד מהדרכים שקונה בהם דהיינו חזקה ותדע שאח"כ כתב כיצד המוכר ביתו וכו' והחזיק זה בבית ה"ז קנה. ועוד כתב אע"פ שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי לא קנה ומדנקט לישנא דהחזיק ולא נקט לישנא דוקנה דפתח ביה משמע דבקניין חזקה דוקא עסיק כדפרישית. ועוד י"ל דקניין סתמא מהני להודיע שאינו אומר

הדברים כמשחק וכמ"ש רבינו בפ"ה הילכך לא קנה בקניין לחודיה לפי שסובר שאינו נוטל קניין אלא להודיע שאינו מהתל ולא להקנות אבל שאר קנינין או כשאומר מעכשיו בקניין ידוע שהוא להקנות וגמר ומקני. ועוד י"ל שכתב רבינו בד"א בשקנה בדרך אחד מהדרכים שקונין בהם באיזה מהדרכים קאמר ובתר הכי מפרש ואזיל דבשאר קנינין א"צ מעכשיו אבל בקניין סודר צ"ל מעכשיו וטעמא דמילתא משום דכסף ושטר עדיפי מקניין סודר דכסף כיון שנתן דמי כל השדה קניין מעליא הוא ושטר נמי כיון שהוא בידו וכל שעה יכול להראותו קניין חשוב הוא אבל קנין סודר כיון שאינו שוה דמי כל הקרקע וגם אחר שנטל קניין אינו יכול להראותו כל שעה לא חשיב כולי האי ומש"ה אי לא א"ל מעכשיו לא קני. אבל קשה על פירוש זה דלא הול"ל כל האומר קנה מעכשיו אין כאן אסמכתא כלל אלא הכי הל"ל בד"א שאין צ"ל מעכשיו בשאר קניינים אבל בקניין סודר צ"ל מעכשיו. ודע דהא דמהני קניין במעכשיו ולא הוי אסמכתא לדעת רבינו היינו כשייחד לו קרקע או מטלטל ידוע אבל אם אמר לתת לו מטלטל או שאמר לתת לו מעות לאו כלום הוא דאין קניין קונה אלא דבר ידוע ואינו מטבע כמבואר בפרק ולכן כשכתב רבינו דכל האומר קני מעכשיו קנה כתב כיצד אם באתי מכאן ועד יום פלוני קנה בית זה וכו' ללמדנו דדבר ידוע ומסויים בעינן. לפי מ"ש רבינו דבאומר מעכשיו ליכא אסמכתא כלל נראה דה"ה באומר ע"מ דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי וכמ"ש (בפ"ו) מהל' אישות. מיהו כתב הרשב"א בתשובה שלא אמרו דע"מ הוי כמעכשיו אלא בע"מ הבא על קיום מעשה וקיום התנאי כמו ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז ע"מ שתתני לי את הנייר ע"מ שאתן ליך מנה ע"מ שלא תלכי לבית אביך שכל כיוצא באלו הוא רוצה שיתקיים התנאי והיינו שתתן הנייר והמאתים זוז ושלא תלך לבית אביה ורוצה שיתקיים המעשה בכך כלומר שיהיה הגט גט והקדושין קדושין מעכשיו ע"מ שיתקיים התנאי אבל ע"מ הבא על מניעת מעשה כגון שהיה מתנה שלא תנשא ואומרת ע"מ אם אנשא בכיוצא בזה לא מצאנו דאדרבה אנו רואים אותה דמחייבת עצמה דרך קנס אם אנשא וכיון דאמר אם אנשא גם ע"מ זה אינו כאומר מעכשיו אלא באם כאילו אמרה ובתנאי זה אם אנשא וכיון שנתחייבה בלשון אם ואין כאן מעכשיו אינם קונים עכ"ל:

הלכה ח

מי שמכר חצירו וכו' כדי לילך למקום פלוני או מפני המטר וכו'. מלשון רבינו והמפרשים נראה שזה הדין דוקא בקרקעות אבל לא במטלטלין וכן כתב הרא"ש בקדושין פרק האומר וז"ל פירש"י לנכסי מקרקעי לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהם אם לא היה בדעתו לעקור דירתו מכאן אבל אם מכר כל המטלטלין

שלו אפילו אומר בשעת מכירה אדעתא למיסק המכר קיים אם לא שהתנה לפי שפעמים אדם מוכר מטלטלין אפילו דעתו לישאר בכאן עכ"ל:

הלכה יא

מכר קרקע לחבירו והתנה המוכר וכו'. ברייתא פ' איזהו נשך (דף ס"ה:) וכמ"ש ה"ה ורש"י מפרש שבריש מכיון שהמוכר הוא שהתנה הלוקח ע"כ צריך לחזור אם כן מעיקרא לאו מכר הוא אבל סיפא שמדעתו א"ל אם ארצה אחזיר ולא שתתבעני בדין א"כ עד עכשיו שלו היתה וחוזר ומוכרה לו. ואין כן דעת רבינו שכתב מכר לו סתם וכו' הרי התנאי קיים דמשמע דחייב להחזיר ואפילו הכי הלוקח אוכל פירות ונצטרך לדעתו ז"ל לפרש כך דבין אמר לוקח בין אמר מוכר בשעת המכר חייב להחזיר אלא שכשאמר מוכר ה"ז כמי שרצה ללוות ברבית שלא רצה למכור אלא על תנאי זה ובדידיה תליא מילתא כשירצה יביא המעות ויקח הקרקע וכל שלא יביא מעות יאכל הלה פירות בשכר המעות אבל כשהמוכר לא התנה אע"פ שאמר הלוקח ה"ז כאומר לו אל תצטער בעד שאתה מוכר שדך שכשתביא מעות אני אחזירנו לך הרי מוכר לא נתכוון להלוות ברבית שהרי לא התנה וגם הלוקח אע"פ שהתנה כדי שלא יצטער המוכר נתכוון ולא להלוות ברבית תדע שהרי ידו על התחתונה שאם יתייקר יביא המוכר מעות ויקחהו ואם יוזל יניחהו ביד הלוקח ופירוש יפה הוא לפיכך חזר המוכר ואמר בתנאי זה אני מוכר לך מותר כיון שהלוקח פתח בדבר תחלה והיינו דאמר רבא סיפא דא"ל מדעתיה שנראה שהדבר תלוי באם הלוקח אמר מדעתו אם לאו. ואילו לפירש"י כך היה לו לומר רישא כיון שאמר מוכר תנאו קיים סיפא דאמר לוקח אין תנאו קיים ועוד שאם כשאמר לוקח אין תנאו קיים פשיטא דלוקח אוכל פירות ולמה לה לברייתא להשמיענו כך ועוד שמה שאמר לוקח על כרחך אית לן למימר שאמרו בשעת המכר דומיא דמוכר וא"כ ודאי שהתנאי קיים ועוד יש לפרש בענין אחר כמו שאכתוב בסמוך:

מכר לו סתם ואמר לו הלוקח מדעתו כשיהיו לך מעות תביאם לי וכו'. כתב הטור ע"ז ואיני מבין דבריו כיון שמחשיב אותו תנאי וצריך הלוקח לקיימו א"כ היאך יאכל (הלוקח) פירות אלא ודאי אין כאן תנאי כלל עכ"ל. ובאמת שדבריו תמוהים והתימה מה"ה שלא ביארם ובפ"י מהלכות מלוה כתב ה"ה יש מי שפירש דוקא כשאמר הלוקח אחר שנגמר המכר ואם אמר קודם לכן אסור לפי שעל דרך כן י"ל שנגמר המכר ויש מי שפירש אפילו בין התחלה לגמר כגון שנתן מעות במקום שכותבין שטר והטעם שכיון שהמוכר היה מתרצה למכור בלא תנאי וגם כשאמר לו לוקח לא חיזק הדבר לומר שיגמר המכר ע"פ התנאי ה"ז מותר וכזה העלה הרשב"א עכ"ל. ובכל זה לא עלה תירוץ למה

שהקשה הטור. ונ"ל שרבינו מפרש שמועה זו שלא כדברי רש"י והרא"ש אלא דס"ד דרב אשי דרבא דאמר סיפא דא"ל מדעתו ה"ק אם אמר לו לכשיהיו לך מעות אחזירם לך מדעתי ולא שתתבעני בדין מותר כלומר דאין תנאי זה כלום ולפיכך מותר הלוקח לאכול פירות הא אם אמר לכשיהיו לך מעות אחזירם לך ולא אמר מדעתי תנאו קיים [ומש"ה אקשי לאמימר דכיון דבהאי עובדא לא אמר מדעתי תנאו קיים] לדעת רבא ואהדר ליה דהכי קאמר רבא אם אחר שנגמר המקח אמר הלוקח כשיהיו לך מעות אחזירם לך אע"פ שקנו מידו שתנאו קיים אפי' הכי מותר הלוקח לאכול פירות משום דכבר נגמר המקח ולענין אכילת הפירות הוי כאילו א"ל אחזירם לך מדעתי ולא שתתבעני בדין וכי היכי דהתם מותר הכא נמי מותר דכיון שכבר נגמר המקח הוי כאילו חוזר ומוכרו לו אבל בההיא עובדא כיון דלא התנה מוכר קודם שימכור אלא לוקח הוא שהתנה אחר גמר המקח ולא קנו מידו פטומי מילי בעלמא הוא. ומ"ש וא"ל הלוקח מדעתו אורחא דמלתא נקט שאחר גמר המכר אין דרך המוכר להתנות כך שכבר נסתלקו ידיו מהקרקע ודרך הלוקח להתנות כן להראות טוב לבבו למוכר שאינו רוצה להחזיק בנכסיו אלא כשיביא לו מעותיו יחזירנו לו ובהגהות אשר"י מצאתי שפירש פירוש זה בשם ר"ח ונכון הוא לומר שרבינו מפרש כן ואע"פ שלא הזכיר שקנו מידו ממילא משמע דכיון שאחר גמר המכר התנה היאך יהיה התנאי קיים אם לא כשקנו מידו וכן משמע מסוף לשונו שכתב שהרי מדעתו חייב עצמו בתנאי זה ואם לא קנו מידו מהיכא תיתי ליה חיוב. ומ"ש **שהרי מדעתו חייב עצמו**. היינו לומר שכיון שלא היה המכר בתנאי אלא אחרי שנגמר המכר הוא שהתנה כן ואילו לא רצה להתנות כן המכר היה קיים עכ"פ אלא מדעתו הוא שחייב עצמו בתנאי זה הוה כאילו היה שלו מעולם והתנה עם זה בקניין למכרו לו כשיביא מעות דתנאו קיים ומותר לאכול פירות עד שיביא הלה הדמים:

הלכה יג

[שייך להלכה יג, יד]

אסמכתא שקנו מידו וכו'. כיצד הרי שהתפיס שטרו או שוברו וכו'. נראה שרבינו מפרש כמו שפירשו הרמב"ן והרשב"א דבאסמכתא דנפשיה קניין מעכשיו סגי ולא הוזכר ב"ד חשוב אלא בדבר שב"ד מכריחין אותו על כך וזה שכתב התפיס שטרו או שוברו ולא כתב התפיס ממון שהוא אומר לתת לחבירו משום דכה"ג אין ב"ד חשוב מעלה ומוריד דאי אמר מעכשיו אפילו בלא ב"ד חשוב קנה ואם לא אמר מעכשיו אפילו בב"ד חשוב לא קנה וזה שאמרו בנדרים שאני התם דאמר ליבטלן זכוותיה כלומר שאני הכא דאמר בב"ד ליבטלן זכוותיה דכיון דאמר הכי בב"ד ע"י שהכריחוהו לכך אלימא

מילתא ולא הוי אסמכתא והיינו דאסיק בתר הכי והלכתא אסמכתא קניא והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב כלומר כעובדא דההיא דאתפיס זכוותיה ולזה נוטין דברי ה"ה בפ' זה דלא הוזכר ב"ד חשוב אלא בדברים שב"ד מכריחין אותו עליהם אבל בשאר אסמכתות אין ב"ד חשוב מעלה ומוריד. ואפשר לפרש בענין אחר דלדעת רבינו קניין בב"ד חשוב מהני לבטל כל מיני אסמכתות שבעולם והא דנקט התפיס שטרו או שוברו ולא נקט התפיס הערבון לישנא דגמרא נקט דאמר שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה ולישנא דליבטלן לא שייך אלא בשטרות ולא בערבון וכן משמע מלישנא דזכוותיה ומעשה שהיה כך היה אבל אין ה"נ דבהתפסת הערבון מהני אם קנו מידו בב"ד חשוב ולפי זה אפשר לומר דהיינו דבגמרא בתר דאמר דשאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה אמר והילכתא אסמכתא קניא והוא דקנו בבית דין חשוב והוה סגי ליה דבתר מאי דשני שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה לימא והכי הלכתא אלא משום דאי הוה אמר הכי הוה משמע דדוקא בהתפסת שטר הוא דמהני קניין בית דין חשוב אבל לא בהתפסת ערבון מש"ה אמר והלכתא אסמכתא קניא וכו' לכלול כל מיני אסמכתות דמהני בהו קניין ב"ד חשוב. וא"ת כיון דאיכא קניין על כרחך במעכשיו הוא דכל קניין כמעכשיו הוא כדמוכח בנדרים וכיון דאיכא מעכשיו ליכא אסמכתא ובית דין חשוב למה לי. יש לומר שיסבור כמו שכתבו תלמידי הרשב"א דאע"ג דבעלמא קניין בלא מעכשיו לא מהני היינו לקנות אבל הכא לאו גבי קנייה היא אלא לסלק אסמכתא בלחוד והילכך כיון דקנו מידן אע"ג דקנו לאחר זמן גמר בדעתיה ומהני והוא שיהיה בבית דין חשוב. ואי נמי יסבור כמ"ש הר"ן דאע"ג דמי שהקנה לחבירו סתם לא בעינן דלימא מעכשיו מיהו כי אתני באם לא באתי לא משמע דליקני מעכשיו. א"נ אע"ג דכל קניין כמעכשיו הוא מ"מ כולי עלמא לאו דינא גמירי וכל שקנו מידו סתם אמרינן דאסמכתא היא ולא גמר ומקני אבל כשהזכירו לו שיקנה מעכשיו [אם לא יהיה כך] אז ודאי גמר ומקני שאם לא היה גומר להקנותו לא היה מקנהו מעכשיו ואפי' במאן דבקיאי בדיני אסמכתא הוי דינא הכי דלא פלוג רבנן ולא עוד אלא דבקיאים שייך נמי למימר דלא מסקי אדעתייהו בשעת הקניין שהם מקנין במעכשיו והילכך לא גמרי ומקני עד שיאמרו מעכשיו בהדיא. א"נ שסובר כמו שכתב ה"ה לדעתו בפ' ראשון מהלכות אלו דיש קניין בלא מעכשיו הגם כי לדעתו זה צריך ליישב ההיא דנדרים:

ואם עכבו נהר או חולי. נראה דחולי שם כולל בין לחולי גופו בין לחולי בנו וכטעמא דכתב הר"ן ואפשר דס"ל לרבינו דדוקא חולי גופו שאינו יכול לבא והוא חולה. והראשון נראה יותר:

הלכה יד

[שייך להלכה יג, יד]

אסמכתא שקנו מידו וכו'. כיצד הרי שהתפיס שטרו או שוברו וכו'. נראה שרבינו מפרש כמו שפירשו הרמב"ן והרשב"א דבאסמכתא דנפשיה קניין מעכשיו סגי ולא הוזכר ב"ד חשוב אלא בדבר שב"ד מכריחין אותו על כך וזה שכתב התפיס שטרו או שוברו ולא כתב התפיס ממון שהוא אומר לתת לחבירו משום דכה"ג אין ב"ד חשוב מעלה ומוריד דאי אמר מעכשיו אפילו בלא ב"ד חשוב קנה ואם לא אמר מעכשיו אפילו בב"ד חשוב לא קנה וזה שאמרו בנדרים שאני התם דאמר ליבטלן זכוותיה כלומר שאני הכא דאמר בב"ד ליבטלן זכוותיה דכיון דאמר הכי בב"ד ע"י שהכריחוהו לכך אלימא מילתא ולא הוי אסמכתא והיינו דאסיק בתר הכי והלכתא אסמכתא קניא והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב כלומר כעובדא דההיא דאתפיס זכוותיה ולזה נוטין דברי ה"ה בפ' זה דלא הוזכר ב"ד חשוב אלא בדברים שב"ד מכריחין אותו עליהם אבל בשאר אסמכתות אין ב"ד חשוב מעלה ומוריד. ואפשר לפרש בענין אחר דלדעת רבינו קניין בב"ד חשוב מהני לבטל כל מיני אסמכתות שבעולם והא דנקט התפיס שטרו או שוברו ולא נקט התפיס הערבון לישנא דגמרא נקט דאמר שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה ולישנא דליבטלן לא שייך אלא בשטרות ולא בערבון וכן משמע מלישנא דזכוותיה ומעשה שהיה כך היה אבל אין ה"נ דבהתפסת הערבון מהני אם קנו מידו בב"ד חשוב ולפי זה אפשר לומר דהיינו דבגמרא בתר דאמר דשאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה אמר והילכתא אסמכתא קניא והוא דקנו בבית דין חשוב והוה סגי ליה דבתר מאי דשני שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה לימא והכי הלכתא אלא משום דאי הוה אמר הכי הוה משמע דדוקא בהתפסת שטר הוא דמהני קניין בית דין חשוב אבל לא בהתפסת ערבון מש"ה אמר והלכתא אסמכתא קניא וכו' לכלול כל מיני אסמכתות דמהני בהו קניין ב"ד חשוב. וא"ת כיון דאיכא קניין על כרחך במעכשיו הוא דכל קניין כמעכשיו הוא כדמוכח בנדרים וכיון דאיכא מעכשיו ליכא אסמכתא ובית דין חשוב למה לי. יש לומר שיסבור כמו שכתבו תלמידי הרשב"א דאע"ג דבעלמא קניין בלא מעכשיו לא מהני היינו לקנות אבל הכא לאו גבי קנייה היא אלא לסלק אסמכתא בלחוד והילכך כיון דקנו מידן אע"ג דקנו לאחר זמן גמר בדעתיה ומהני והוא שיהיה בבית דין חשוב. ואי נמי יסבור כמ"ש הר"ן דאע"ג דמי שהקנה לחבירו סתם לא בעינן דלימא מעכשיו מיהו כי אתני באם לא באתי לא משמע דליקני מעכשיו. א"נ אע"ג דכל קניין כמעכשיו הוא מ"מ כולי עלמא לאו דינא גמירי וכל שקנו מידו סתם אמרינן דאסמכתא היא ולא גמר ומקני

אבל כשהזכירו לו שיקנה מעכשיו [אם לא יהיה כך] אז ודאי גמר ומקני שאם לא היה גומר להקנותו לא היה מקנהו מעכשיו ואפי' במאן דבקיאי בדיני אסמכתא הוי דינא הכי דלא פלוג רבנן ולא עוד אלא דבקיאים שייך נמי למימר דלא מסקי אדעתייהו בשעת הקניין שהם מקנין במעכשיו והילכך לא גמרי ומקני עד שיאמרו מעכשיו בהדיא. א"נ שסובר כמו שכתב ה"ה לדעתו בפ' ראשון מהלכות אלו דיש קניין בלא מעכשיו הגם כי לדעתו זה צריך ליישב ההיא דנדרים:

ואם עכבו נהר או חולי. נראה דחולי שם כולל בין לחולי גופו בין לחולי בנו וכטעמא דכתב הר"ן ואפשר דס"ל לרבינו דדוקא חולי גופו שאינו יכול לבא והוא חולה. והראשון נראה יותר:

הלכה טו

המחייב עצמו בממון לאחר בלא תנאי כלל וכו' כיצד האומר לעדים הוו עלי עדים שאני חייב לפלוני מנה וכו'. זה נלמד מדאמרינן בפרק מי שמת (דף קמ"ט) ולודי איסור דהני זוזי דרב מרי נינהו וליקנינהו באודיתא:

הלכה טז

חייב עצמו בדבר שאינו קצוב וכו'. הר"א כתב שלא ידע מאין הורו כן גם ה"ה כתב שאינו יודע להם ראיה. ואני בעניי בינותי דנפקא לן מדאמרינן בפ' הנושא (דף ק"ב:) דכיון דבנות לא הוו בשעת קניין אע"פ שקנו מידו לא טרפי ממשעבדי ובעי לאשכוחי בנות בשעת קניין והיכי דמי כגון דגרשה ואהדרה כלומר דילדה לו בת וגרשה ואהדרה ופסק עמה לזון בתו ואם איתא דקניין מהני בדבר שאינו קצוב למה לי לאוקומה בגרשה לוקמה בילדה והתנה עמה לזונה וקנו מידו אלא ודאי משמע דקניין לא מהני שלא בשעת קידושין מפני שהוא דבר שאינו קצוב:

חייב עצמו בדבר שאינו קצוב וכו'. הר"ן בפ' י' יוחסין כתב שהרב כתב בתשובה שלא כדעת רבינו מדאמרינן התם דבנכסים שיפלו לו לאחר מכאן אדם יכול ליתן במתנה לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואע"ג דאינו יודע כמה יפול לו ומדר"מ נשמע לרבנן בדבר שלא בא לעולם וחיוב דבר שאינו קצוב וכתב שעוד הביא ראיות אחרות. ומראיה זו שכתב אין השגה לרבינו שסבר אפשר לו להודות שחייב לו אלף אלפי דינרי זהב ולשעבד לו מטלטלי אגב מקרקעי שקנה ושעתיד לקנות ואין לומר שמא בשעת מיתתו יהיו לו נכסים יותר שא"כ אין לדבר סוף אלא כיון שיכול לשעבד עצמו לממון רב אמרינן מגו:

הלכה יז

ומ"ש רבינו

ומפני מה הפוסק דבר עם אשתו וכו' מפני שפסק בשעת נישואין והדבר דומה לדברים הנקנין באמירה. בספר התרומות כתב שרבינו דבריו סותרים את דבריו שכתב בפכ"ג מהל' אישות כלשון הזה הנושא אשה ופסקה עמו שיהא זן את בתה כך וכך שנים חייב לזון אותן שנים שקבל על עצמו והוא שיתנו על דבר זה בשעת הקידושין אבל שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו או עד שיכתוב בשטר עכ"ל, הרי אף שלא בשעת הקידושין אם קנו מידו חייב לזונם אע"פ שהוא דבר שאינו קצוב וזה סותר מ"ש כאן. וליישב בזה נ"ל לומר שרבינו דקדק בלשונו שכתב כאן מפני שפסק בשעת נישואין ולא כתב מפני שפסק בשעת קידושין כלומר שמ"ש שם אבל שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו דמשמע דקניין מהני לחייבו בדבר שאינו קצוב אפי' שלא בשעת הקדושין התם שאני שהיה בשעת נישואין כלומר בין קדושין לנשואין ומפני שאינו בשעת קדושין אינו מתחייב בלא קניין ומפני שהוא בשעת נשואין מהני קניין וזהו שכתב והדבר דומה לדברים הנקנין באמירה כלומר אילו היה בשעת קידושין היה נקנה באמירה לבד בלא קניין ומפני שהוא בשעת נשואין דומה לי קצת לבשעת קדושין מהני ביה קניין. זהו אמיתת כוונת רבינו למבין הדברים על בוריין:

הלכה יח

כשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא וכו'. כתב ה"ה שדעת רבינו כדעת החכמים ההם שאפילו בקניין יש דין אסמכתא ולפיכך היה התנאי במחול לך וכו'. ואני תמה עליו שהרי כתב רבינו בפרק זה דקניין מעכשיו אין בו אסמכתא וכאן כתב שכל זמן שעשה וכו' מחול לו מעכשיו וכיון דאיכא מעכשיו למה להו התנאי במחול לך והא אפילו באתן לך קנה וא"כ אין מכאן ראיה שיש קניין בלא מעכשיו וכמ"ש ה"ה בפרק זה גבי אסמכתא שקנו מידו עליה בב"ד חשוב ועוד שאם אינו קונה עד לאחר זמן הוה ליה משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר שלשים יום דלא קנה אלא ודאי אין קניין בלא מעכשיו וחכמי ספרד שהיו עושין כן לא מפני מ"ש ה"ה היו עושין כן אלא לפי שהיו צריכין לייחד הדבר שיתן לו אם לא יהיה כך וכך שאין קניין חל אלא על דבר מיוחד ופעמים שאין מזדמן להם דבר שייחדוהו ועוד שלא היו יכולים להקנות מטבע דאין מטבע נקנה בחליפין ודרך רוב העולם לקנות בסך מעות לכך היו קונין מזה שהוא חייב לזה סך מעות ואח"כ היו קונין מחבירו שאם יעשה כך וכך שהוא מוחלם לו:

פרק יב

הלכה ד

אבל המאנה אותו אינו יכול לחזור וכו'. כתב ה"ה ואפשר שדעת המחבר כדעת קצת הראשונים וכו'. איני יודע במה הטריח עצמו ה"ה שהרי מדברי הרי"ף בפ' הספינה יש ללמוד כדברי רבינו וכן למד הרא"ש מדבריו לחד לישנא וכתב שכן דעת ריב"ם ז"ל וכ"כ בטור ח"מ שהוא דעת הרי"ף:

פרק יג

הלכה א

אבל המחליף פירות וכו' בין בפירות ששמו אותם קודם וכו'. נראה דמדקאמר גבי פירות בין ששמו אותם קודם מכירה בין שמו אותם אח"כ יש להם אונאה משמע דדכוותה בכלים אין להם אונאה ומדהזכיר שומא בפירות משמע דאם לא שמו אותם לא קודם מכירה ולא אח"כ אלא אמר צבור פירות זה בצבור פירות זה אני מחליף אין לו אונאה: כתב בשם הרמב"ן דחליפין ומקפיד עליהן יש לו אונאה אבל תלמידי הרשב"א כתבו שכדברי רבינו נראה עיקר שאין אונאה בחליפין לעולם אלא במכר דממכר כתיב:

הלכה ב

הלוקח בדמים אכסרה וכו' קנה ומחזיר אונאה. הדין מחלוקת ופסק כרבה משמיה דרב הונא דאמר קנה ומחזיר אונאה וכן פסק הרי"ף והפליא רבינו לעשות כסדרו לחלק המימרא ובפ"ה שבו הזכיר דיני הקניין כתב קנה ובפרק זה שבו הזכיר דיני האונאה כתב שמחזיר אונאה ואמרינן בגמ' קנה אע"ג דלא משך דכיון דלא קפיד קנה דכי חליפין דמי ומחזיר אונאה דמכור לי באלו קאמר ליה פירש לשון ממכר ולא לשון חליפין, נראה מכאן שאם לא הזכיר לשון מכירה אלא א"ל החלף פרתך באלו אין לו עליו אונאה:

הלכה טז

שכרו לזרוע לו קרקע ואמר זרעתי בה וכו'. נראה ששכרו בקבלנות ואע"פ שכתב רבינו בסוף הפרק שקבלן יש לו אונאה ה"מ בקבלן דמטלטלין אבל לא בקבלן דקרקע וזה ששכרו לזרוע לו קרקע מספקא לן אם הוא כקבלן דקרקע או כקבלן דמטלטלין. ופירוש השמועה לדעת זו כך היא היכי דמי אילימא דאמר שדאי בה שית ואתו סהדי ואמרי דלא שדא אלא חמש והאמר רבא כל דבר שבמדה וכו' ואפילו היה קרקע היה צריך להחזיר וכן כאן מנכה לו שכר זריעת אותה סאה ומאי תיבעי לך אלא דאמר שדאי בה

כדאיבעי לה ואיגלאי מילתא דלא שדא בה כדאיבעי לה מי אמרינן דהוי כקבלן דארעא כיון שהמלאכה נעשית בגוף הקרקע או דילמא הוי כקבלן דמטלטלין כיון שהדבר הנזרע הוא מטלטל. ומ"ש הרמב"ן ואם לא זרע בה כראוי הפסידה והפסיד שכרו ומה מקום לאונאה. י"ל שאין מקום להפסד שכרו שהרי עכ"פ שבחה בזריעה אלא שלא שבחה כראוי לה ולא דמי לאם אוביר ולא אעביד שלא שבחה כלל וכיון שכן שכר יש לו ומיבעי לן אי נותן לו כל מה שפסק עמו דהוי כקבלן דקרקע או ינכה לו מה שהיה ראוי הקרקע להשביח אילו זרעה כראוי דהוי כקבלן דמטלטלין:

הלכה יז

השוכר את הכלים או את וכו'. נראה שהוא שוה ממש למכר פחות משתות מחל שתות קנה ומחזיר אונאה יתר על שתות בטל השכירות ושניהם יכולים לחזור בהם דכיון דמפקינן לה מדכתיב ממכר סתמא ושכירות ליומיה ממכר הוי דומה הוא למכר בכל ענייניו:

פרק יד

הלכה ב

בד"א בדברים שיש בהם חיי נפש וכו'. כתב ה"ה זה אינו מבואר וכו'. נראה מדבריו דביצים לאו בכלל דברים שיש בהם חיי נפש הם. ואין דבריו נראים כלל שדבר פשוט הוא דביצים יותר חיי נפש הם מהשמנים ולא עוד אלא דמשמע שכל שהוא מאכל בכלל דברים שיש בהם חיי נפש והא דקתני בברייתא גבי דברים שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות לדוגמא נקטינהו [וה"ה לכל מאכל אדם] והכי דייק לישנא דרבינו שכתב אבל העיקרים כגון הקשט והלבונה דמשמע בהדיא שלא מיעט אלא כגון הני שאינם מאכל אדם כלל [אבל כל שהם ראויים למאכל אדם בכלל דברים שיש בהן חיי נפש] והיינו דבברייתא דאין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש קתני אבל כמון תבלין ופלפלין מותר דמשמע דלא נתמעטו אלא הני וכיוצא בהן אבל כל שאר דברים שהם מאכל אדם בכלל דברים שיש בהם חיי נפש הם. ואפשר דמדנקט רבינו אבל העיקרים כגון הקשט והלבונה שהוא סובר דדוקא הני וכיוצא בהן דאינן ענין למאכל אדם כלל אבל תבלין וכמון ופלפלין שהם מכשירי מאכל אדם בכלל דברים שיש בהם חיי נפש הם לענין שלא ישתכר בהם יותר משתות: ומה שרצה ה"ה להכריע מדלא אמר תסתיים אינו הכרע דאיכא למימר דמשום דמילתא דפשיטא הוא דשמואל הוא דאמר תגרא בתר

תגרא מש"ה לא אמר תסתיים. ועוד י"ל דלא הוה מצי למימר תסתיים דהא אפשר דהא דאמר על חד תרין אתי שפיר בהדי ההיא דאל ישתכר יותר על שתות כמ"ש התוס':

הלכה יא

בד"א במדינה שאין בה חכם חשוב וכו' ואין יכולין לענוש ולהפסיד למי שלא קבל התנאי. איכא למידק דמלשון זה משמע שאם קבל עליו התנאי אע"פ שלא היה בפני החכם החשוב חייב וזה הפך מאי דאתמר בגמ' בעובדא דהנהו תרי טבחי דאתנו בהדי הדדי ואסיקנא שמפני שלא היה בפני אדם חשוב לאו כלום הוא וכן מבואר בדברי רבינו בסמוך. וצ"ל שמ"ש אין יכולין לענוש ולהפסיד על מי שלא קבל עליו התנאי פירושו על מי שעבר התנאי: כתב הריב"ש דבתקנות בני העיר אפי' בלא אדם חשוב נמי וכ"נ מדברי הרמב"ם שלא הזכיר דין זה של אדם חשוב רק בבני אומניות והאריך בטעם הדבר:

הלכה יד

היו חמרים מבקשים תבואה וכו'. אפשר לפרש שנתכוון לבייש לבעל הבית ששלחם אצלו לומר שהוא מוכר תבואה והוא לא מכר מעולם וכ"נ מדברי רש"י בהזהב אי נמי שנתכוון לבייש לחמרים שישאלו תבואה מאותו בעל הבית והלה אומר להם וכי מוכר תבואה אני שבאתם אלי לשאול ונמצאו מתביישים:

פרק טו

הלכה א

המוכר לחבירו במדה במשקל או במנין וכו'. משמע שאין דברי רבינו אלא בדבר שאפשר להשלים אבל בדבר שא"א להשלים בטל מקח כדעת הרמב"ן והרא"ש וכ"כ הר"ן שהוא דעת רבינו: כתב ה"ה בהשגות א"א פעמים שאין המקח נקנה וכו' ודברי המחבר ורבו עיקר וכו'. ויש לתמוה על ה"ה שנראה שהראב"ד דין אחר הוא שחידש ואפשר שרבינו ורבו יודו בו:

הלכה ה

כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום וכו'. כתב הטור ח"מ סימן רל"ב וזה נוטה לצד דבריו שכתב שאין אדם מקנה לחבירו דבר שאין לו קצבה [ע"כ]. ולכאורה דבריו נכונים אלא דמסיים וכתב כמו המפרש באונאה משמע דמטעם דמיון דין האונאה נגע בה כדברי הרב המגיד:

הלכה ז

המוכר פרה לחבירו ומנה בה מומים גלויים וכו'. בגמרא אמרינן המוכר פרה לחבירו וכו' היה בה מום אחר וסנפו בין המומין הרי זה מקח טעות מום זה ומום אחר אין זה מקח טעות א"ל רב אחא (בריה דרבא) לרב אשי היו בה כל המומים הללו מהו וא"ל דאמרי משמיה דרבא אין זה מקח טעות ומפרש רבינו שרב אחא נסתפק לו פירוש הברייתא אי רישא דוקא אי סיפא דוקא אי דוקא כשהראה לו המום דהיינו מום זה אין זה מקח טעות אבל אם לא הראה המום אע"פ שהיה בה לא הוי מקח טעות דדילמא לא דק שפיר דסבר דלאו קושטא קאמר או דילמא דוקא היכא דלא היו בה אותן מומין הוא דהוי מקח טעות אבל אם היו בה כולן או קצתן אין זה מקח טעות ומאי דנקט סיפא מום זה ומום אחר הרי זה מקח טעות לרבותא נקטיה דסד"א חשב שאין שם מום אחר אלא אותו שראה ומום אחר שאמר לו להשביח דעתו נתכוון קמ"ל ואהדר ליה דרישא דוקא כלומר דמשום דאין בה אחד מהמומין הנראין הוי מקח טעות אבל אם היה בה אחד מהמומין ההם לא הוי מקח טעות וסיפא לרבותא נקטיה כך נראה לי לדעת רבינו אע"פ שרש"י לא פירש כן:

הלכה י

וכן המוכר שפחה ואמר לו גדמת היא וכו' ולא היה בה מום מאלו המומים שמנה. כלומר לא היה מום מאלו המומים הגלויים שמנה:

פרק טז

הלכה א

המוכר זרעוני גינה וכו' ומחזיר לו את הדמים שלקח ממנו. בגמרא (דף צ"ג:) ת"ר מה הוא נותן לו דמי זרע ולא (דמי) הוצאה וי"א אף הוצאה, וידוע דהלכה כת"ק וכן פסק הרי"ף וזהו שכתב רבינו מחזיר לו הדמים שלקח ממנו:

הלכה ג

מכאן אתה למד וכו' ואפילו אבד או נגנב אחר שהודיעו וכו'. פי' דוקא אבד או נגנב אחר שהודיע הלוקח למוכר שיש בו מום הוא ברשות המוכר אבל אם לא הודיעו הרי ברשות לוקח, ולפ"ז יש להסתפק אם לא היה לו שהות להודיעו עד שנגנב או נאבד אי הוי ברשות מוכר או ברשות לוקח שהלשון מורה שכל שלא הודיעו הוא ברשות הלוקח והשכל אינו גוזר כן אי נמי אפשר לומר דמעת שנמצא בו המום הוא ברשות המוכר כיון שלא היה לו שהות להודיעו וישוב הלשון כך הוא ואפי' אבד או נגנב הוא ברשות

המוכר מאחר שהודיעו שרוצה להוליכו למדינה פלונית וצ"ע: כתב ה"ה מכאן אתה למד וכו'. א"א דין אמת הוא וכו' והמחבר סובר כי הדברים ק"ו וכו'. הר"ן בחידושיו כתב כדברי רבינו:

הלכה ד

הלוקח מקח ונמצא בו מום וכו'. יש לעיין כשנמצא בו מום ואח"כ אבד שכתב שהוא ברשות לוקח במאי עסקינן אי בשהודיעו שיש בו מום מאי טעמא לא הוי ברשות מוכר ומ"ש מהתליע ונפסד שכתב בסמוך שהוא ברשות מוכר ואי דוקא בשלא הודיעו הרי דינו שוה להתליע ונפסד ואמאי לא ערבינהו וליתני הכי הלוקח מקח ונמצא בו מום ואבד או נגנב או התליע ונפסד ה"ז ברשות מוכר ואם היה לו להודיע המוכר ולא הודיעו ה"ז ברשות לוקח וצ"ע. ובנוסחא ישנה ואם התליע ונפסד מחמת אורך הזמן. ובטור ח"מ סימן רל"ב גורס אם התליע או נפסד מחמת המום:

הלכה ו

ואם שנה ועשה מום אחר וכו'. שיעור הלשון כך הוא ואם קודם שיוודע לו המום שנה ועשה מום אחר מחזיר המקח לבעליו וכו' אחר שיוודע לו המום:

הלכה י

המוכר שור לחבירו שאין לו טוחנות וכו'. הטור תמה על רבינו שכתב שאם היה סרסור שנשבע שלא ידע במום זה ונפטר דהא בההוא עובדא דהמפקיד (דף מ"ג:) אסיקנא שהמוכר חייב לשלם ליתומים ואע"פ שהיה סרסור גם ה"ה כתב שמעשה זה צ"ע לדעת הרב. ועתה אני אפרש בההוא עובדא הוה סלקא דעתיה דבעו לפטור הבקרא אז [משום הכי] אקשינן דהא ש"ש דיתמי הוא [ואמאי פטור] ופרקינן דהכא במאי עסקינן דליכא פסידא דיתמי דאשכחוה למארי תורא ושקול יתמי זוזי מיניה לא דשקלו ממש אלא היינו לומר דכיון דמוכר נמי תמן תו ליכא פסידא ליתמי דהא מצו למישקל דמי תורא מיניה אלא דאיהו טעין איבעי ליה לאודועי ומש"ה בעי לפטור עצמו ואקשינן מאי מודעינן ליה מידע ידע דמקח טעות הוא ופשיטא דחייב ומהדרינן סרסירא הוה וכיון שהוא סרסירא פשיטא דמיפטר וא"כ לית לן לספוקי אלא אי משלם אפוטרופוס או בקרא והיינו דאמר היכי נדיינו דייני [להאי דינא נימא לאפוטרופוס זיל שלים וכו' נימא לבקרא זיל שלים] וכו' ולא אמרינן נימא למוכר זיל שלים אלא ודאי פטור הוה הסרסירא ואסיקנא דמשתבע סרסירא דלא הוה ידע ומיפטר ומשלם בקרא ליתמי דמי בשר בזול משום דש"ש דיתמי הוא ולפ"ז הדבר מבואר דסרסירא משתבע ומיפטר וכדברי רבינו. אבל הטור נראה שהיה מפרש שכבר פרע סרסירא ליתמי ומשתבע למשקל מבקרא וכן משמע מפירוש

רש"י ופשטא דמילתא משמע כדברי רבינו מדמסיק דמשתבע סרסירא דלא הוה ידע ואם כדברי הטור [כיון שכבר שקלו יתמי דמי תורא מסרסירא] מאי האי דקאמר משתבע סרסירא שבועה זו מאי עבידתה ואע"ג דאיכא למימר דמשתבע כדי להשתלם מבקרא מה שפרע ליתומים וכדמשמע מפירש"י מ"מ פשטן של דברים כדפרישית אליבא דרבינו דייק טפי:

הלכה יד

המוכר בשר לחבירו וכו' אבל המוכר דבר לחבירו שאיסור אכילתו מד"ס וכו'. כתב הריב"ש נראה דיליף לה ממה שלא הוזכר במשנה ובברייתא אלא איסורי תורה באכילה או איסורי הנאה של דבריהם ובהנהו מחזיר דמים אע"פ שאכלו אבל איסורי הנאה מדרבנן כיון שאכלו ונהנה לא יחזיר להם כלום ואע"פ שלרב ז"ל אין לו ראיה ברורה בדין זה לא מצינו מן הבאים אחריו שחלקו עליו עכ"ל:

פרק יז

הלכה ג

[שייך להלכה ג, ד]

המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו והחמיץ וכו'. לפי דברי רבינו אין חילוק בין יין לשכר דבין בזה ובין בזה אם עירהו הלוקח לתוך כליו אפילו החמיץ מיד אינו חייב באחריותו ואם לא נתנו לתוך כליו אם החמיץ בתוך ג' ימים הראשונים ה"ז ברשות מוכר שהרי כתב גבי יין לא הוה ליה להשהותו עד שיחמיץ ואיזו שהיה תהיה פחות מג' ימים וא"כ יש לתמוה למה ברישא כתב המוכר יין ובסיפא כתב המוכר שכר. וי"ל דאין ה"נ דס"ל דאין חילוק בין יין לשכר אלא דמשום דבעי למיתני אם א"ל למקפה אני צריך דלא שייך אלא ביין לא הוה אפשר ליה למיתני ברישא שכר ולגלויי כן דלענין החמיץ יין ושכר שוים נקט בסיפא שכר ולפ"ז צ"ל דלא גריס בגמרא והלכתא כשמואל ופסק כרב דכל ג' ימים הראשונים ברשות מוכר ולא נראה לו ז"ל לפסוק הלכה כשמואל אע"ג דהלכתא כוותיה בדיני משום דפשטא דברייתא ודברי ר"י בה כרב. ועוד י"ל שרבינו מפרש כפירוש רשב"ם דשמואל סבר כרבי חייא בר יוסף וכיון שפסק הלכה כר' יוסי ברבי חנינא ולא כרבי חייא בר יוסף ממילא איבטילא לה מימרא דשמואל מהלכתא וכן איבטיל מאי דעבד רב יוסף עובדא כוותיה בחמרא וקם לה הלכתא כרב וזה כפתור ופרח. ותמהני על ה"ה שכתב על מ"ש רבינו

המוכר חבית של שכר לחבירו והחמיצה. מימרא שם ומעשה דרב יוסף שדן הדין כן עכ"ל. משמע מדבריו שהוא סובר שרבינו פוסק כרב יוסף שמחלק בין יין לשכר וקשה עליו מה שהקשיתי דביין בקנקני מוכר ולא א"ל למקפה כתב שלא הו"ל להשהותו עד שיחמיץ ואיזו שהייה תהיה פחות מג' ימים ולכך מ"ש הוא הנכון:

הלכה ד

[שייך להלכה ג, ד]

המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו והחמיץ וכו'. לפי דברי רבינו אין חילוק בין יין לשכר דבין בזה ובין בזה אם עירהו הלוקח לתוך כליו אפילו החמיץ מיד אינו חייב באחריותו ואם לא נתנו לתוך כליו אם החמיץ בתוך ג' ימים הראשונים ה"ז ברשות מוכר שהרי כתב גבי יין לא הוה ליה להשהותו עד שיחמיץ ואיזו שהיה תהיה פחות מג' ימים וא"כ יש לתמוה למה ברישא כתב המוכר יין ובסיפא כתב המוכר שכר. וי"ל דאין ה"נ דס"ל דאין חילוק בין יין לשכר אלא דמשום דבעי למיתני אם א"ל למקפה אני צריך דלא שייך אלא ביין לא הוה אפשר ליה למיתני ברישא שכר ולגלויי כן דלענין החמיץ יין ושכר שוים נקט בסיפא שכר ולפ"ז צ"ל דלא גריס בגמרא והלכתא כשמואל ופסק כרב דכל ג' ימים הראשונים ברשות מוכר ולא נראה לו ז"ל לפסוק הלכה כשמואל אע"ג דהלכתא כוותיה בדיני משום דפשטא דברייתא ודברי ר"י בה כרב. ועוד י"ל שרבינו מפרש כפירוש רשב"ם דשמואל סבר כרבי חייא בר יוסף וכיון שפסק הלכה כר' יוסי ברבי חנינא ולא כרבי חייא בר יוסף ממילא איבטילא לה מימרא דשמואל מהלכתא וכן איבטיל מאי דעבד רב יוסף עובדא כוותיה בחמרא וקם לה הלכתא כרב וזה כפתור ופרח. ותמהני על ה"ה שכתב על מ"ש רבינו

המוכר חבית של שכר לחבירו והחמיצה. מימרא שם ומעשה דרב יוסף שדן הדין כן עכ"ל. משמע מדבריו שהוא סובר שרבינו פוסק כרב יוסף שמחלק בין יין לשכר וקשה עליו מה שהקשיתי דביין בקנקני מוכר ולא א"ל למקפה כתב שלא הו"ל להשהותו עד שיחמיץ ואיזו שהייה תהיה פחות מג' ימים ולכך מ"ש הוא הנכון:

הלכה ה

וכן המקבל חבית של יין מחבירו וכו'. דעת רבינו דבמקבל בתורת עסק עסקינן שבכל הבבות הללו כתב המוכר וכאן כתב המקבל:

הלכה ז

האומר לחבירו מרתף זה של יין וכו'. חילוף דינים הללו תלוי שאם אמר לו מרתף זה גרע כחו ואפילו היה חומץ דמרתף זה משמע כמות שהוא ואם א"ל מרתף של יין אני

מוכר לך למקפה ייפה כחו כיון שלא הזכיר זה וא"ל יין למקפה וחייב ליתן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל ואם א"ל מרתף זה של יין מצד שהזכיר זה הורע כחו ומצד שאמר של יין יפה כחו לכך נותן יין הנמכר בחנות ואם א"ל מרתף זה של יין למקפה מצד שהזכיר זה גרע כחו ומצד שאמר של יין למקפה יפה כחו והוי כאילו א"ל מרתף של יין סתם ונותן לו עשרה קנקנים שהתחיל יינם להשתנות במאה:

פרק יח

הלכה ה

אין מערבין פירות בפירות וכו'. פירוש בעל הבית האומר פירות שדה פלוני אני מוכר לך לא יערבם בפירות שדה אחר ואין צריך לומר אם פסק למכור לו חדשים שלא יערב עמהם ישנים:

ואם היה טעמו ניכר וכו' ולפיכך מותר לערב אותו. קשה לי מאי ולפיכך דאי אין טעמו ניכר אסור הוא ואי טעמו ניכר כבר כתב שמותר לערבו ולמה לי למנקט לוקח. וצריך עיון:

הלכה יג

לפיכך הבורר צרור מתוך גרנו וכו'. נ"ל דקאי דוקא אמאי דקאמר ויש מקומות שאפילו היה בהם מחצה שמרים וכו' דאי במקום שנהגו שיהיו מנוקים מאי אפסדיה ואם נאמר דקאי היכא דלית להו מנהג קאי דוקא היכא דלא היה אלא רובא קטנית לסאה חטין כו' דאי הוה ביה יותר מאי אפסדיה הא צריך היה לברור הכל:

פרק יט

הלכה ב

המוכר קרקע לחבירו וכו' ואפילו דש המצר וכו'. כבר פירשתיו למעלה בפ"א וכתוב בעיטור להרי"ף ודוקא דאית ליה נכסי לאשתלומי מיניה הא לאו הכי יכול לחזור בו דמצי א"ל אדהכי והכי אכלת להו לזוזי וליכא לאשתלומי מינך:

הלכה ג

[שייך להלכה ג, ד]

כל המוכר קרקע או עבד וכו'. בד"א בשהוציא המקח מיד הלוקח בב"ד של ישראל וכו'. כתב ה"ה שאפילו היה הטורף ישראל אם טרף שלא כדין אינו חייב לו, נראה מדבריו שהדבר תלוי באם הדין נותן שיטרפוה ממנו אם לאו ואם טרפה עכו"ם ממנו בדיניהם

וגם בדינינו היה טורף אותה שהוא חייב ודברים של טעם הם שהכל הולך אחר מה שהיה נותן דינינו. ומ"מ נשאר לי ספק אחד שא"כ למה כשהוציאו בדין המלך אינו חייב הא קיי"ל דינא דמלכותא דינא אלא אם נאמר דסתם מקבל אחריות אינו מקבל אלא אם יתחייב בדין תורה לא בדינא דמלכותא אע"ג דהוי דינא ועם כל זה אינו מספיק:

הלכה ד

[שייך להלכה ג, ד]

כל המוכר קרקע או עבד וכו'. בד"א בשהוציא המקח מיד הלוקח בב"ד של ישראל וכו'. כתב ה"ה שאפילו היה הטורף ישראל אם טרף שלא כדין אינו חייב לו, נראה מדבריו שהדבר תלוי באם הדין נותן שיטרפוה ממנו אם לאו ואם טרפה עכו"ם ממנו בדיניהם וגם בדינינו היה טורף אותה שהוא חייב ודברים של טעם הם שהכל הולך אחר מה שהיה נותן דינינו. ומ"מ נשאר לי ספק אחד שא"כ למה כשהוציאו בדין המלך אינו חייב הא קיי"ל דינא דמלכותא דינא אלא אם נאמר דסתם מקבל אחריות אינו מקבל אלא אם יתחייב בדין תורה לא בדינא דמלכותא אע"ג דהוי דינא ועם כל זה אינו מספיק:

הלכה ה

המוכר קרקע לחבירו וכו' אפילו בא העכו"ם וגזלה מחמת המוכר חייב לשלם. פירוש דוקא אם גזלה מחמת המוכר כגון שטען שהמוכר גזלה ממנו אבל אם גזלה שלא מחמת המוכר כגון שטען שהלוקח גזלה ממנו פטור שאע"פ שקבל עליו כל אונס שיולד לו ה"מ אונס שיולד לו מחמתו אבל שלא מחמתו לא ואם חזר נהר לעבור בתוכה או השחיתה הזוועה כיון שאינו מחמת הלוקח הוה ליה כאילו הוא מחמת המוכר ואילולא שהוא אונס שאינו מצוי היה חייב:

הלכה ח

המוכר קרקע לחבירו והתנה המוכר וכו'. דברי רבינו סותרים אלו את אלו מכאן לפ' ט"ז מהלכות עדות ושם כתבתיו בארוכה:

הלכה י

ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות וכו'. ואע"ג דאילו בא ב"ח ומצאה ביד שמעון הוה טריף לה אי נמי מכרה לאיש אחר היה חייב שמעון ולא היה יכול לחזור על ראובן שהרי שלא באחריות לקחה השתא אינו יכול לחזור על שמעון שאע"פ שלא קבל אחריות וכו' אבל אם בא בע"ח של יעקב וכו' חוזר כל הדמים על שמעון דהוה ליה האי ב"ח כב"ח דעלמא העורר עליה מחמת מי שמכרה לראובן תחלה וכיון דראובן לא קבל אחריות ושמעון קבל חייב לראובן:

פרק כ

הלכה ב

הלוקח מאחד מחמשה בני אדם וכו' ואם הוא חסיד נותן דמים לכל אחד ואחד. למד כן מדתנן בפרק המפקיד (דף ל"ז) אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע אי זה מכם אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע אי זה הוא נותן לזה מנה ולזה מנה ואוקימנא לה בגמ' בבא לצאת ידי שמים:

הלכה ד

נאמן בעל המקח וכו'. פירוש אם שנים מעוררים על המקח כ"א אומר לי נתרצה למכור נאמן בעל המקח בזמן שמקחו בידו דרמי עליה למידק שלא יחזור בו מזה ולהחזיר לו דמיו ויתן המקח למי שלא נמכר לו דקם ליה במי שפרע הילכך מידק דייק: כתב ה"ה מתוך דברי המחבר נראה שהוא גורס ולא ידע פירוש שאף המוכר אינו יודע וכו'. ויש לדקדק על רבינו שלא כתב דבזמן שמקחו בידו ונקיט זוזי מחד נאמן לומר לא נתרציתי אלא לאחר וכדפירש"י וגם הרי"ף לדעת הרא"ש סובר כן. ואפשר לומר שמאחר שסתם וכתב דכשמקחו בידו נאמן ממילא משמע דבכל גוונא נאמן אפילו אומר לא נתרציתי אלא לאחר. אבל קשה דכשאין מקחו בידו סתם וכתב אינו נאמן ומשמע דבכל גוונא אינו נאמן אפי' לא נקיט זוזי אלא מחד ואילו לפירש"י וכן למ"ש הרא"ש לדעת הרי"ף כי לא נקיט זוזי אלא מחד אפילו אין מקחו בידו נאמן לומר שלא נתרצה אלא לאחר. לכך נ"ל שרבינו מפרש דכי לא נקיט זוזי אלא מחד אפי' מקחו בידו אינו נאמן לומר לא נתרציתי לו אלא לאחר דאנן סהדי דמשקר והא לא איצטריכא ליה לאשמועינן דמילתא דפשיטא היא וכי נקיט זוזי מתרווייהו וידע הי מדעתיה הוא דקתני דכשמקחו בידו נאמן וכשאין מקחו בידו אינו נאמן וכשמקחו בידו ולא ידע חולקין בשבועה כדקתני מתני'. ויש לתמוה על ה"ה שלא הכניס עצמו ליישב דברי רבינו ע"פ סוגיית הגמ' ועוד יש לתמוה עליו שכתב שלדעת רבינו עד אחד המסייעו פוטרו משבועה ואין שום גילוי בדברי רבינו לומר שיסבור כן:

הלכה ז

אמר לחנוני תן וכו'. הוי יודע ששבועת המשנה היא כעין של תורה בנקיטת חפץ ושבועת היסת שנתקנה בימי ר"נ לכופר בכל אינה בנקיטת חפץ וכשהפירות מונחים ברה"ר תיקנו חכמי המשנה שבועה ללוקח לפי שכיון שאינם ברשות החנוני שמכרם הוה ליה כאילו הם ברשות לוקח וכשאין חנוני מודה שמכרם כיון שאינן ברשות לוקח

הוה ליה כאילו הם ברשות חנוני ותקנו לו שבועה וכשהם ברשות אחד מהם הוה ליה כופר בכל ופטור אלא שחייב לישבע שבועת היסת:

הלכה י

המחליף פרה בחמור וכו' זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וכו' אפי' אמר המוכר איני יודע וכו'. לכאורה נראה שטעמו מדאמרינן בגמ' לרבא שפסקו הרי"ף והרא"ש כוותיה דע"כ לא אמר סומכוס אלא בשמא ושמא אבל בברי וברי לא אמר ותני זה אומר עד שלא מכרתי ילדה וזה אומר שמא משלקחתי וסיימו בה הרי"ף והרא"ש אבל בברי וברי או ברי ושמא אע"ג דקיימא באגם וסימטא מוקמינן לה בחזקת מרא קמא והוי אידך המע"ה אלא דאיכא למידק דמשמע דהא ברי ושמא דאמור הרי"ף והרא"ש היינו במוכר אומר ברי ולוקח אומר שמא ומש"ה מודה סומכוס אבל בלוקח אומר ברי ומוכר אומר שמא פשיטא דלא מודה בה סומכוס שהמע"ה וק"ו הוא משמא ושמא. וה"ה כתב מ"ש המחבר אפילו אומר המוכר וכו' אלא הכוונה שצריך הלוקח להביא ראיה וכו'. ואיני יודע מה תיקן במ"ש אלא שהכוונה שצריך להביא ראיה וכו' דמ"מ ביד המוכר מעמידים אותה כל זמן שלא הביא הלוקח ראיה והדרא קושיא לדוכתה דכ"ש הוא משניהם אומרים שמא. ואין לומר דלמאי דס"ד אם נשבע אפי' הביא אח"כ הלוקח עדים אין מוציאין אותה מיד המוכר דהא בודאי לא עלה על דעת שנכחיש עדות העדים מפני שבועת המוכר. וע"ק דשבועה זו למה היה לנו להעמידה ביד המוכר בלא שבועה וכשיביא הלוקח ראיה יוציאוה מידו וצ"ע:

הלכה יד

כל מי שנולד הספק ברשותו וכו'. כתובות פרק המדיר (דף ע"ו) אמר רב יהודה אמר שמואל המחליף פרה בחמור ומשך בעל החמור את הפרה ולא הספיק בעל הפרה למשוך את החמור עד שמת החמור על בעל החמור להביא ראיה שהיה חמורו קיים בשעת משיכת הפרה ואקשינן עליה מדתניא מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות אם לא הוגלד פי המכה וזה אומר שמא עד שלא לקחתי ניקב וזה אומר משמכרתי המע"ה ואם הטבח כבר נתן דמים צריך להביא ראיה להוציא ואם לא ימצא ראיה יחזיק זה במעותיו מספק והרי בבהמתו נמצאה ריעותא דומיא דחמור דשמואל ובעל הבהמה הוה ליה להביא ראיה להעמיד המעות בידו דומיא דבעל החמור אלא כי אתא רמי בר יחזקאל אמר לא תציתינהו להני כללי דכייל יהודה אחי משמיה דשמואל הכי אמר שמואל כל שנולד ספק ברשותו עליו הראיה כלומר ועל בעל הפרה להביא ראיה שמת החמור קודם משיכה הואיל וספק ברשותו נולד שלא נמצא החמור מת עד לאחר משיכת הפרה כך

פירש רש"י וא"כ יש לנו לפסוק כרמי דעל בעל הפרה להביא ראיה. ויש לתמוה על רבינו שפסק על בעל החמור להביא ראיה דהא איתותב ההוא לישנא גם הרי"ף כתב לישנא קמא בהלכותיו וכדברי רבינו דעל בעל החמור הראיה ואין לנו בזה אלא מ"ש הר"ן בשם הר"ז שפירש דרב יהודה ס"ל דאותו שנולד הספק בממונו עליו הראיה וחמור ממונו של בעל החמור מיקרי שהרי בתחלה ממונו היה ואע"פ שאפשר שקנהו בעל הפרה אין ספק מוציא מידי ודאי ואותביה עליה ממחט הנמצא בעובי בית הכוסות וכדפרישית אלא כי אתא רמי בר יחזקאל וכו' כלומר דלאו בממונו תליא מילתא כדאמר רב יהודה משמיה דשמואל אלא ברשותו תלי דכל שנמצא ספק בביתו עליו הראיה משום דאיכא למימר כאן נמצאו וכאן היו ונפקא לן בין כללא דרב יהודה לכללא דרמי דאילו לרב יהודה אפילו נמצא החמור מת ברשות בעל הפרה על בעל החמור הראיה כיון שהיה בעליו תחלה ואילו לרמי כיון שלא נולד הספק ברשותו אלא ברשות בעל הפרה על בעל הפרה להביא ראיה משום דאמרינן כאן נמצא וכאן מת ולפ"ז הפירוש יפה עשו הרב אלפסי ז"ל ורבינו שכתבו לישנא דרב יהודה ואע"ג דאידחיא ליה משום דכיון שמת בבית בעל החמור כולהו מודו דעליו הראיה ולא פליגי אלא בטעמא ונפקא מינה היכא שמת בביתו של בעל הפרה וכדכתיבנא. וא"ת מי הכניסו ברשות בעל הפרה וי"ל כגון שהכניסו שם בעליו לשמרו ואח"כ הסכימו להחליפו:

הלכה טו

מחט שנמצא בעובי בית הכוסות וכו'. בסוגיא זו שכתבתי בסמוך הקשו לרמי מדתניא מחט שנמצא בעובי בית הכוסות וכלשון רבינו אלא דמסיים בה לא הוגלד פי המכה המע"ה ואם לא נתן הטבח דמים בעל בהמה צריך להביא ראיה ולהוציא ואמאי ספיקא ברשות טבח אתייליד ומשני דיהיב טבח דמי ואפילו לא יהיב הראיה עליו הוא אלא דאורחא דמילתא נקט שקודם נותנים המעות ואחר כך לוקחין הבהמה וכיון דקיימא לן כרמי ממילא קיי"ל דאפילו לא נתן הטבח דמים כיון שברשותו נולד הספק חייב לשלם:

פרק כא

הלכה א

[שייך להלכה א, ב]

המקנה לחבירו דבר שאינו מסויים וכו'. **ויש להם הונייה וכו'**. יש ללמוד כן מדאמרינן בפרק הזהב (דף מ"ו) אמר רב הונא מכור לי באלו קנה ומחזיר אונאה אך קשה לי מדתניא בפרק איזהו נשך (דף ס"ד) ההולך לחלוב עזיו וא"ל מה שעזיי חולבות מכור לך

מותר משמע דקנה אפילו יהיה יותר על דמיו מותר. ושמא י"ל שאין דברי רבינו אלא בדברים שיש להם שער ידוע אבל חלב וגיזה שאין להם שער ידוע אין להם אונאה, וצ"ע:

הלכה ב

[שייך להלכה א, ב]

המקנה לחבירו דבר שאינו מסויים וכו'. ויש להם הונייה וכו'. יש ללמוד כן מדאמרינן בפרק הזהב (דף מ"ו) אמר רב הונא מכור לי באלו קנה ומחזיר אונאה אך קשה לי מדתניא בפרק איזהו נשך (דף ס"ד) ההולך לחלוב עזיו וא"ל מה שעזיי חולבות מכור לך מותר משמע דקנה אפילו יהיה יותר על דמיו מותר. ושמא י"ל שאין דברי רבינו אלא בדברים שיש להם שער ידוע אבל חלב וגיזה שאין להם שער ידוע אין להם אונאה, וצ"ע:

הלכה ו

המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבורה וכו'. כתב ה"ה ויש בזה מקום עיון עוד בדברי המחבר שלא הזכיר אלא מערה אחת וכו' [שהוא מפרש סיפא בשקיבל לעשות חצר בפירוש] וקשה לי על דבריו דמכל מקום היה לו לכתבה להשמיענו המקבל עליו בפירוש [לעשות] חצר. ולי נראה שטעם רבינו משום דסבר דההיא סיפא ליתא אלא לר"ש ולא קי"ל כוותיה:

הלכה ז

המוכר לחבירו בתוך שדהו מקום אמת המים וכו' לאגפיה. פירשב"ם לתקן מאותו קרקע אגפיה של אמת המים אם יפולו:

הלכה ח

ואמת המים זו שכלו אגפיה וכו'. ואע"פ שנתן לו כבר אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה כיון שכלו מתקנן עדיין מעפר השדה מיהו להכי אהני מה שנותן לו מתחלה שתי אמות שאין לבעל השדה להשתמש בהם אלא בנטיעה ולא בדבר אחר אבל בשאר השדה משתמש כרצונו אבל כשיצטרך בעל האמה ליטול עפר וכלו השתי אמות נוטל מיתר השדה כך פירשב"ם. ול"נ דנותן לו אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה פירוש שאמת המים צריכה כותלים לשלא יזיקו המים בקרקע המוכר וגם יפסיד הלוקח שיתפשטו לכאן ולכאן המים ולזה נותן לו אלו השתי אמות ואם קלקלו המים שתי אמות הללו נוטל עפר מהשדה וחוזר ובונה אותם:

הלכה יג

המוכר שדה לחבירו ומצר לו וכו' ואם היה של שנים וכו'. כלומר שמצר הארוך לראובן ושמעון ומצר ראובן מספיק למה שכנגד המצר הקצר קנה כנגד ראש תור שאל"כ למה

מצר לו מצר שמעון וכ"ש אם מצר ראובן ארוך יותר מהמצר הקצר. ונראה שאם לא היה מספיק מצר ראובן כנגד המצר הקצר כגון שהמצר קצר כנגד שליש שמעון או רביעיתו לא קנה אלא כנגד הקצר שמוכרח היה להזכיר מצר שמעון להודיע שכנגד הקצר הוא מוכר:

הלכה טו

מצר לו מצר ראשון וכו'. מסקנא דגמ' בהמוכר את הבית קנה כל מה שמובלע בתוך שלשת המצרים אבל התלם עצמו של מצר רביעי לא קנה דלהכי אהני מאי דלא כתב מצר רביעי:

ואם לא היה מובלע. ג"ז מסקנא דגמ' שם ופירוש לא היה מובלע שאינו מובלע בין שני המצרים שמכאן ומכאן אלא הולך על פני שניהם:

היה מובלע ויש עליו רכב דקלים וכו'. גם זה שם מסקנא דגמרא מובלע ואיכא עליה וכו' שודא דייני ופירש רבינו כפירש"י שכתב בהכותב שאומדין דעתו של מוכר או של נותן:

הלכה טז

סיים לו את הזויות. כלומר שהיו שדות הרבה של בני אדם מקיפין אותו ולא כתב אלא ארבע שדות של ארבע זויות השדה כלומר שדות שעומדות במצר חודן של זויות ואינם משוכות לא לצד זה ולא לצד זה כגון שחודן של שתי שדות מחוברים וגופן של שדות מרוחקות דאיכא למימר כיון דאין דרך למכור הזויות לבד כל השדה מכר ולכך סיים זויותיו ואיכא למימר לא מכר לו אלא תלם אחד באלכסון מקרן לקרן שתי וערב או שסיים לו שני מצרים כמין גא"ם כלומר שמצר קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית דאיכא למימר כיון שמצר תחלת כל הרוחות כמו שמצר את כולן דמי ואיכא למימר לא קנה אלא תלם אחד באלכסון מרוח לחבירו או שסיים לו חלק מכל רוח ורוח כגון שהיו מקיפין אותו שמונה בני אדם שנים לכל רוח וסיים לו שדה אחת לכל רוח דאיכא למימר כיון דאין דרך למכור בסירוגין רגלים לדבר שטורח היה לו לכתוב את כולם ודילג בסירוגין ליתן מצר בכל ארבע רוחות ואיכא למימר לא קנה אלא כנגד אותם שמצר באלכסון ודינים אלו בעיות בהמוכר את הבית ועלו בתיקו וא"כ ה"ל לרבינו לפסוק דבכולם לא קנה לפי שהמוכר הוא מוחזק בקרקע והלוקח הוא מוציא ממנו וע"ה. ואפשר שבגרסתו היה כתוב שודא דדייני:

הלכה יח

האומר לחבירו שדות אני מוכר לך וכו'. אין נוסחת גמרות שלנו ונוסחת ההלכות שבידינו מסכימים לפסק רבינו אבל ה"ה כתב שנוסחת ההלכות מסכמת לפסק רבינו וכדאי הוא לסמוך עליו:

הלכה כא

האומר לחבירו שדה ראובן אני מוכר לך וכו'. מעשה ריש פ' חזקת הבתים (דף ל') ההוא דאמר לחבריה נכסי דבי סיסן מזבינא לך ופסק כר"נ:

הלכה כג

אמר לו מצר שדה שממנה נחלקת וכו'. פי' המוכר או נותן חלק משדהו ולא פירש חלק השדה אלא כתב כך זה השדה מצר ראובן ומצר שמעון היא ארעא שלי שממנה פליגא או פסיקא החלק שאני מוכר לך או לא אמר גם שאר המצרים מצפון ודרום כיון שלא היה שום חלק מבורר לא יתן לו אלא תשעה קבין שהוא שיעור שדה ואם אמר לו אלו מצריה דהיינו שסיים לו גם מצר צפון ומצר דרום מאחר שייתר בלשונו דעתו ליתן לו יותר משיעור שדה ועל כרחו יתן לו פלגא דאין לנו אלא או חציו או שיעור שדה דהיינו ט' קבין. וזה הפירוש יותר נראה בדברי רבינו שבסוף פכ"ה בדין מוכר בית הבד והיו חוצה לו חנויות כתב אם מצר לו מצרים החיצונים קנה הכל ואם לאו לא קנה אלא מה שבתוכה ובאותו הדין אמרו בגמ' אי אמר לו ואלין מצרנהא קני ואי לא לא קני הרי שרבינו מפרש בו אלין מצרנאה שמצר לו המצרים גם כאן כתב אם לא מצר לו מצריה וכו' אלמא ואלין מצרנהא פירושו מצר לו המצרים וע"פ הדרך שכתבתי. אבל רשב"ם פירש בדין זה ובדין בית הבד שכתב ואלין מצרנהא מצר פלוני מזרח וכך הולך וחושב כל המצרים האי ואלין מצרנהא ייתור לשון הוא ליפות כחו ומ"מ פירוש ה"ה שפירש לא מצר לו מצריה שלא מצר לו מצרים כלל איני יודע איך יתכן שהרי בתחלת דבריהם אמרו מצר ארעא דמינה פליגא וצ"ע:

פרק כב

הלכה ג

אבל הפוסק על שער וכו'. כתב ה"ה מבואר בריש פרק איזהו נשך עכ"ל. ואני אומר שמאחר דההיא דריש פרק איזהו נשך אינה שנויה אלא לענין רבית מנין לו ללמוד משם לענין קיום המקח. ונ"ל שרבינו למד דין זה מדתניא בתוספתא דמציעא פרק ד' המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה ומפרשה

רבינו בפוסק עמו על שער שבשוק שכבר יצא ולענין קיום מקח למי שפרע. ואם תאמר והא כיון שאינו ברשותו לא קני שכך כתב רבינו בסמוך שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו, וי"ל דכיון שזה דבר הנמכר בשוק הוה ליה כאילו הוא ברשותו וזהו שכתב הפוסק על שער שבשוק דמשמע שהוא דבר הנמכר בשוק בכל שעה ולפ"ז מ"ש בסמוך שמי שהקנה מטלטלין אגב קרקע שאם אינם ברשות מוכר אינם קנויים היינו דוקא מטלטלין שאין כיוצא בהם נמכר בשוק אי נמי דכשנתן דמים נמכר אע"פ שאינו ברשותו כיון שהוא בעולם קנה לענין מי שפרע אבל בשהקנה לו מטלטלין אגב קרקע אע"פ שהיו בעולם כיון שלא היו ברשותו ההוא קניין לא מהני מידי מדין קניין אגב קרקע:

הלכה ז

הבן שמכר בנכסי אביו וכו'. על מ"ש הרב המ"מ אלא דאב מוציא מיד הלקוחות כתב המגיה דט"ס הוא * ואב נתחלף לו בבן: * כבר נתקן:

הלכה יב

המקנה למין ממיני חיה וכו' א"ל קנה את ובהמה זו וכו'. נ"ל עיקר הנוסחא אמר לו קנה את ובהמה זו או את ועובר זה קנה מחצה ע"כ וכך אמרו בגמ' קנה את וחמור וכך מצאתי בנוסחא מדוייקת:

הלכה טו

דין ההקדש ודין העניים. כתב הטור בסימן רי"ב דעת א"א ז"ל נוטה לדברי הגאונים שכתב מי שאמר חוב שיש לי על פלונית יהיה הקדש או לעניים לאו כלום הוא שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אלא א"כ אמר חוב שיש לי על פלוני כשיבא לידי אתננו לעניים או לצדקה אז חייב לקיים דבריו וצריך להקדישו או ליתנו לצדקה כשיגבנו. והראב"ד השיג עליו ג"כ וכתב אם חייב אדם עצמו ואמר אתן כך וכך מהפירות שיצאו מהכרם שלי וכן כל כיוצא בזה הרי זה חייב עצמו ויתן אבל אם אמר ינתן כך וכך מפירות שלא בא לעולם או שאמר לבניו תנו לא קנו עניים עכ"ל הטור. ואני אומר שכוונת רבינו היא לומר שכשם שאין ההדיוט זוכה בדבר שלא בא לעולם כך אין העניים זוכים בו לפיכך האומר פירות דקל זה לעניים והן פירות שלא באו לעולם לא זכו בהם העניים אבל אם אמר פירות דקל זה אתן לעניים נדר הוא שנדר וחייב לקיימו מטעם נדר לא מפני שזכו בהם העניים. וכך הם דבריו ג"כ בפרק ו' מהלכות ערכין והם הם דברי הרא"ש שכתב הטור ולא כמו שעלה על דעתו של הטור שרבינו חולק על הרא"ש וזה פשוט אבל אי איכא למידק על דברי רבינו אינו אלא במ"ש שאם צוה שכ"מ ואמר

כל מה שיוציא אילן זה לעניים זכו בהם העניים ואף אם נאמר שכוונתו לומר שאמר כל מה שיוציא אילן זה ינתן לעניים מ"מ מי שמחוייב לתתו לעניים דהיינו השכ"מ ליתיה בעולם והיורשים לא נדרו ולא חל עליהם נדר מוריש וזו היא השגת הראב"ד ז"ל שכתב על רבינו. ונ"ל שרבינו סובר דכיון שאמר מורישם כל מה שיוציא אילן זה לעניים והם שמעו ושתקו סבור וקבול והוה ליה כאילו נדרו הם בעצמם וחייבים לקיים נדרם:

פרק כג

הלכה ד

מכר אילן לזה ופירותיו לאחר וכו'. כלומר מקום צימוח הפירות דהיינו ענפי האילן שבו גדלים הפירות אבל אם שייר פירות לעצמו שייר גם מקום פירות דלגביה דידיה בעין יפה משייר וכיון שכן הפירות משויירים ולא הוו דבר שלא בא לעולם ומדסתם רבינו ולא פירש משמע דס"ל דשייר לעצמו יורשי בניו או יורשיו אחריו וקשיא עליה ברייתא דבן לוי שמכר לישראל דאיתא בריש פרק המוכר את הבית (דף ס"ג) דמשמע ממאי דאתמר עלה שאם לא אמר לי ולבני לא יתן לבניו ופסק כן רבינו בפרק ו' מהלכות מעשר ושמא י"ל שסמך רבינו פה על מה שכתב שם:

הלכה ז

[שייך להלכה ז, ח]

ומה הפרש יש בין המוכר וכו'. וא"ת והלא הפרש גדול יש ביניהם דמוכר שדה לפירותיה קנה ומוכר פירות שדה זו לא קנה. וי"ל דהכא מיירי במוכר שדה זו באופן שקנה הלוקח כגון שעשה שבועה שהוא מחוייב לקיים שבועתו וכמ"ש רבינו סוף פרק שלפני זה א"נ דכי אמרינן לא קנה היינו שאם אחד מהם רוצה לחזור בו הרשות בידו ועתה שואל אם שניהם רוצים לקיים תנאי מה דינם וכך פי' הלשון ומה בין המוכר שדה זו לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו שאם אחד מהם אינו רוצה בתנאי שהתנו לא קנה אבל השאלה באם שניהם רוצים או שנשבעו על כך שהם מוכרחים לקיים דבריהם יש ביניהם שהמוכר פירות השדה אין ללוקח להשתמש בשדה זו כלל כיון שלא הזכיר במכירתו אלא פירות השדה אבל המוכר שדה לפירותיה גוף השדה מכר לו להשתמש בה:

אבל המוכר שדה לפירותיה וכו'. ואין השוכר רשאי להשכיר. תימה שהרי בפ"ה מהלכות שכירות כתב שלא אמרו אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין אבל לא בקרקע ואין לומר דהתם בית הכא שדה דאדרבה בבית שייך קלקול בזה יותר מבזה

וכמ"ש שם הראב"ד אבל בשדה לא שייך למימר הכי ודוחק לומר דלדברי החלוקים עליו קאמר שיש חילוק זה וצ"ע:

הלכה ח

[שייך להלכה ז, ח]

ומה הפרש יש בין המוכר וכו'. וא"ת והלא הפרש גדול יש ביניהם דמוכר שדה לפירותיה קנה ומוכר פירות שדה זו לא קנה. וי"ל דהכא מיירי במוכר שדה זו באופן שקנה הלוקח כגון שעשה שבועה שהוא מחוייב לקיים שבועתו וכמ"ש רבינו סוף פרק שלפני זה א"נ דכי אמרינן לא קנה היינו שאם אחד מהם רוצה לחזור בו הרשות בידו ועתה שואל אם שניהם רוצים לקיים תנאי מה דינם וכך פי' הלשון ומה בין המוכר שדה זו לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו שאם אחד מהם אינו רוצה בתנאי שהתנו לא קנה אבל השאלה באם שניהם רוצים או שנשבעו על כך שהם מוכרחים לקיים דבריהם יש ביניהם שהמוכר פירות השדה אין ללוקח להשתמש בשדה זו כלל כיון שלא הזכיר במכירתו אלא פירות השדה אבל המוכר שדה לפירותיה גוף השדה מכר לו להשתמש בה:

אבל המוכר שדה לפירותיה וכו'. ואין השוכר רשאי להשכיר. תימה שהרי בפ"ה מהלכות שכירות כתב שלא אמרו אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין אבל לא בקרקע ואין לומר דהתם בית הכא שדה דאדרבה בבית שייך קלקול בזה יותר מבזה וכמ"ש שם הראב"ד אבל בשדה לא שייך למימר הכי ודוחק לומר דלדברי החלוקים עליו קאמר שיש חילוק זה וצ"ע:

הלכה ט

המוכר פירות שובך וכו' ואין זה מוכר דבר שלא בא לעולם וכו'. כתב זה כי היכי דלא נימא דסתם מתני' בהספינה שהזכירה דינים אלו אתיא כמ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל. אבל צריך לפרש כוונתו שחילק בין מוכר פירות אילן למוכר פירות שובך שהמוכר פירות שובך ה"ל כמוכר אילן לפירותיו. ואפשר לומר דמוכר פירות אילן או פירות שדה לא משמע שמכר לו רק הפירות והראיה שאין לו רשות ליכנס בקרקע שלא ברשות בעל השדה והטעם לפי שרוב אילנות אינם צריכים שום עבודה אלא פירי ממילא רבו ואע"פ שיש אילנות שצריכים עבודה והשדה צריכה עבודה וזריעה סתם מוכר פירות לחבירו כבר השדה נעבדה וזרועה וזהו שמוכר לו פירות לבד שאין לו ליכנס בקרקע אלא עד עת אסיפת הפירות ואפילו שנאמר שמכרה לו קודם עבודה וזריעה הרי א"צ ליכנס לה אלא ימים מספר ואחר אותם הימים הצריכים לא יכנס לה אלא ברשותו עד עת

הוצאת הפירות אבל לוקח פירות שובך פשוט הוא שבכל יום צריך ליכנס שם להאכילם ולוקח פירות כוורת גם הוא צריך לבקרם בכל יום להכניס הנחיל היוצא פן ילך לו ודומה ללוקח אמת המים שאע"פ שכוונתו לדגים שלא בא לעולם שהמכר קיים לפי שבכל יום הולך לצוד ציד וא"כ ה"ל כמוכר שובך לפירותיו. ועוד י"ל דכיון דשובך וכוורת לגבי פירותיהן טפלים הם דסתמן אינן שוים כל כך ואע"פ שאין שובך וכוורת מרובין מ"מ ה"ל כמוכר שובך וכוורת לפירותיהן אבל פירות שדה שטפלים הם לגבי השדה לא ה"ל כמוכר שדה לפירותיו כל שלא פירש: והראב"ד כתב על מה שאמר רבינו אלא מוכר הוא שובך לפירותיו או כוורת לדבשו א"א דוקא שא"ל כך עכ"ל. ואני אומר שאין זה במשמע דברי רבינו ועוד דא"כ מאי איצטריך לאשמועינן הא כבר אשמעינן דבית לדירה ואילן לפירותיו מהני וה"ה לשובך וכוורת:

הלכה י

הביצים והאפרוחים שיש בשובך לא קנה אותם וכו'. לאו למימרא שסובר רבינו שאפילו עמדה מעליהם לא זכתה לו חצרו כל זמן שלא פרחו דא"כ אפילו שיטפח על השובך מה בכך הא אם תחזור האם עליהם נמצא שלא זכתה לו חצרו, ואף כי יש ליישב דכיון דכשהוגבהה האם מעליהם הקנה לאחרים כיון שנכנסה עליהם רשות אחרים תו לא פקע לענין דלא מצי הדר ביה אכתי קשה דבפי"ג מהלכות שחיטה בדין שילוח הקן כתב אסור לזכות בביצים כל זמן שהאם רובצת עליהם לפיכך אפילו היתה רובצת על הביצים או על האפרוחים בעלייתו וכו' אינם מזומנים ולא קנה לו חצרו ואם איתא הכי ה"ל לומר אסור לזכות בביצים או באפרוחים כל זמן שלא פרחו לפיכך אפילו היו ביצים או אפרוחים שלא פרחו בעלייתו וכו'. א"ו כל שעמדה האם מעליהם אפילו שעה אחת זכתה לו חצירו אבל כשלא עמדה אסור לזכות בביצים או באפרוחים אע"פ שאינו זוכה באם והתורה לא אסרה אלא שלא ליקח האם על הבנים אבל ליקח או לזכות בביצים ושלא ליקח האם לא מיתסר מדאורייתא אבל חכמים אסרוהו גזירה שמא יבא ליקח האם על הבנים ושלא פרחו דנקט רבינו לאו דוקא דאע"פ שלא פרחו אם עמדה מעליהם זכתה לו אלא דאורחא דמילתא נקט דכל שלא פרחו אין דרך האם לעמוד מעליהם. וה"ה שכתב ופירש המחבר פירי חדתי שלא פרחו ורש"י פירש שהטילה אותם האם ולא עמדה עכ"ל דמשמע מדבריו דלרבינו אפילו עמדה האם מעליהם כל זמן שלא פרחו לא זכתה לו לא נראו דבריו בעיני מהטעם שכתבתי לעיל:

הלכה יג

הלוקח פירות כוורת וכו'. דרך הדבורים להוליד נחיל אחד ולסוף תשעה ימים מולידים עוד אחר וכן מולידים עד ז' וח' פעמים והנולד אחרון יותר גרוע מחבירו ואמרו במשנה פרק הספינה שנוטל ג' נחילין ומסרג ופירש בברייתא שנוטל ג' נחילין ראשונים ומשאר הנחילין מדלג שנוטל אחד ומניח אחד כלומר שהלוקח יטול רביעי וששי ושמיני והמוכר יטול חמישי ושביעי:

הלכה טו

הלוקח זיתים מחבירו וכו' שתי גרופיות. כלומר ב' אגרופין ולא עירב זיתים בהדי סדין של שקמה דהוי נמי טפחיים משום דבשקמה איבעי ליה לפלוגי בין בתולה לסדן:

פרק כד

הלכה ב

וזה המקום שהוא מלא האורה וסלו כו'. פירשב"ם דבעל האילן אינו זורעם משום דלא נשתעבדו לו אלא לנקיטת פירותיו לדרוס עליהם. משמע מדבריו דלכשייבשו אין לבעל האילנות זכות באותו שיעור שחוצה להן לזורעו ולא לתשמיש אחר אלא ללקיטת פירותיו לבד, גם ה"ה נתן טעם לבעל האילן לפי שאינו שלו:

הלכה ד

ומהיכן הוא מודד מן העיקר הרחב של אילנות. דברי רבינו כדברי התוס' דמדנקט לשון עיקר מוכח שמודדין ממקום הרחב. וה"ה כתב על דברי רבינו כפירוש רשב"ם ולא דק:

הלכה ה

כל מי שקונה ג' אילנות וכו' יקוץ כדי שלא ימעט הדרך. פירוש כשנתפשטו הענפים חוץ למלא אורה וסלו וממעט הדרך על בעל השדה דאילו לא נתפשטו אלא בתוך אורה וסלו לא יקוץ שהרי יכול הוא לעלות באילן וללקט:

הלכה יא

המוכר שדה לחבירו והיו בה דקלים וכו' ואם דקל רע הוא ששייר לא קנה מן הדקלים כלום. אפשר לפרש שכוונתו לא קנה מהדקלים הטובים ממנו כלום וכדברי ר"ש אבל הוא דחוק בלשון אלא הכוונה שלא קנה כלום וכדברי ן' מיגאש והרשב"א והטעם שכיון שלא שייר טוב רק רע ל"ש שייר רע שברע או שיש בהם רע ממנו הכל אחד:

הלכה יג

האומר לחבירו קרקע ודקלים וכו'. בנוסחת הלכות שלנו כך כתוב בהמוכר את הבית הא דאמרינן הכא זבין [ליה] תרי דיקלי לאו חיובי מחייבנא ליה למזבן ליה תרי דיקלי דדבר שלא בא לעולם הוא אלא רשותא יהיבנא ליה למיזבן תרי דיקלי דאי א"ל זבינא לך תרי דיקלי לא מצי אידך למימר ליה לא שקילנא אלא ארעא דאית בה תרי דיקלי אלא כדזבין ליה תרי דיקלי מיחייב לקבולה להיא ארעא ואע"ג דלית בה תרי דיקלי, ארעא בדיקלא כו'. והן הן דברי רבינו. וא"ת מ"נ אי הוו כדבר שלא בא לעולם כיון שלא היו ברשותו אי הוו דבר שבא לעולם דאע"ג דלא היו ברשותו הרי בעולם היו אי הוו כדבר שלא בא לעולם הרי המכר היה בטל כיון שלא היה אותה שעה ברשותו לא יוכל הלוקח לחזור בו ואי הוו כדבר שבא לעולם למה לא נחייב המוכר לקנות לו דקלין. י"ל דדין זה הוא מורכב שמצד שלא היה ברשותו אז חשיב שלא בא לעולם ומצד שאע"פ שלא היה ברשותו כיון שהיה בעולם בא לעולם מיקרי ולגבי לוקח דנין אותו כבא לעולם ולגבי מוכר כלא בא. ואם תאמר לימא איפכא י"ל דטעמא דמסתבר הוא דכשהמוכר נותן לו השני דקלים הרי הוא אומר לו אני מקיים כמו שהתניתי ואע"פ שבשעת המכר לא היה ברשותי כיון שאז היה בעולם ועתה הוא ברשותי הוה ליה כאילו היה באותה שעה ברשותי ומחוייב אתה לקיים הממכר אבל כשאין לו הדקלים הרי הוא אומר בעת שעשינו המכר לא באו לרשותי וגם עתה לא באו וה"ל דבר שלא בא לעולם וכיון שכן לא קנה ואין לנו לחייבו שיקנם לשיהיו דבר שבא לעולם:

הלכה טז

המוכר וכו' ע"מ שדיוטא עליונה שלי. צ"ע מאין לו להראב"ד שלא נאמר דוקא כשהיתה בנויה על גבה קודם הוא שחוזר ובונה כשנפלה אבל אם לא בנה על גבה קודם שנפלה איבד את זכותו. ואפשר דמדמי ליה קצת למדור אלמנה שנפל:

פרק כה

הלכה א

לא מכר את היציע. נראה מדברי ההלכות דוקא כשהוא סביבות הכותלים מחוץ או בעוביו של כותל הוא דאינו מכור אבל אם הוא בבית בפנים מכור הוא:

הלכה ב

המוכר את הבית לא מכר את החדר. פירש רשב"ם אע"פ שהיא פתוחה לבית כיון דאין תשמישו בשל בית דאינו עשוי אלא להצניע שם חפציו לשמור כמין תיבה אינו בכלל בית:

המוכר את הבית וכו' ולא את הגג וכו' ויש בו רוחב ד' אמות. כתב ה"ה לא מצאתי בגמרא שיעור רוחב לגג אולי למדה הרב מיציע עכ"ל. ואני אומר שמאחר שרבינו לא כתב בחדר שצריך שיהיה בו ד' אמות ולא יליף לה מיציע היכי נימא דיליף גג מיציע דמאי שנא גג מחדר. ואפשר לומר דכיון דטעמא דחדר אינו מכור בכלל בית הוא לפי שאין תשמיש החדר כעין תשמיש דבית אפילו שלא יהא בו שיעור מקום אינו מכור [בכלל] אבל גג דטעמא לאו משום שאין תשמישו שוה לבית הוא אלא מפני שהוא חשוב בפני עצמו כל היכא דלית ביה שיעור בית דהיינו ד' אמות לא פלג רשותא לנפשיה:

הלכה ה

המוכר את הבית וכו' אבל לא את המפתח. בגמרא אמר דמפתח אפילו קבועה אינה מכורה ופירשב"ם שיש מפתחות שאין מזיזין אותה מן הפותחת כגון של בני כפרים וטעמא דמכור לפי שתשמישו קל ונוח לטלטל ופעמים שמטלטלה אבל לא תדיר:

הלכה ז

המוכר בית הבד וכו' בין כך ובין כך לא מכר את הכובשין וכו'. יש לתמוה על רבינו למה פסק כן דהא מתניתין קתני שאם א"ל היא וכל מה שבתוכה עכירים וגלגל וקורה מכורים ואע"ג דברייתא דקתני בין כך ובין כך לא מכר את העכירים לא ה"ל למיפסק אלא כסתם מתניתין ועוד דאפי' כברייתא לא אתי דהא ברייתא דלא מכר אלא עכירים ואילו גלגל וקורה לא קתני וצ"ל שרבינו היה גורס כן במשנה ויש קצת גילוי לזה בדברי ה"ה:

פרק כז

הלכה א

המוכר את הספינה וכו'. אבל לא מכר את הביצית וכו' ולא מכר את הדוגית וכו'. יש לתמוה על זה דבגמרא אמרינן אמר רבא ביצית היינו דוגית רבי נתן דבבלאה הוה קרי לה ביצית סומכוס דבר ארץ ישראל קרי לה דוגית משמע דביצית ודוגית חד הוא. ואפשר דס"ל לרבינו דה"פ ביצית ודוגית היינו ספינה קטנה אלא דבבבל שהיו הימים והנהרות אצל שפתם נמוכים היו צריכים לספינה קטנה לעלות בה ליבשה מהספינה גדולה ובארץ ישראל שהימים שבה עמוקים אצל שפתם ועל ידי כן יכולה הספינה

הגדולה להתקרב אל היבשה לא היו צריכים לספינה קטנה לעלות בה ליבשה ולא היו משתמשים ממנה אלא לצוד בה דגים על שם זה היו קורין אותה דוגית והשתא * הכי קאמר רבינו לא מכר קטנה בין שהיא עשויה לילך בה ליבשה בין שהיא עשויה לצוד בה דגים: * (ואפשר דלכך היו קורין לשל בני בבל ביצית על שם ביצה שגדלה על שפת היאור)

הלכה ב

המוכר את הקרון לא מכר וכו'. וא"ת היינו צמד היינו עול היינו עגלה היינו קרון. י"ל דקתני קרון של פרדות דבזמן שאינן קשורות אינם נמכרות עם הקרון כמוזכר בגמרא והדר קתני מכר העגלה מכר הבקר ואפשר שחילוף צורת קרון הפרדות מצורת עגלת הבקר מחייבת כן ועול וצמד אינה דבר אחד שהרי בפי"ד ממסכת כלים שנינו בצורת כלי העגלה העול והקטרב ואפשר דצמד היינו קטרב ושם פירש רבינו צורת העול גם צורת הקטרב:

הלכה ג

המוכר את העול מכר את וכו'. כתב הטור (ח"מ סימן ר"ב) תימה הוא היאך תמכר פרה אגב העול וכן השיג עליו הראב"ד וכתב שאע"פ שכתוב כך בתוספתא אין סומכים עליה עכ"ל. ואפשר לומר שכך היה לשון בני אדם בזמנם:

הלכה י

המוכר את הבור וכו'. בפ' הספינה (דף ע"ח:) תנן מכר בור מכר מימיו ובגמרא אמר רבא מתני' יחידאה היא דתניא מכר בור לא מכר מימיו ר' נתן אומר מכר בור מכר מימיו. וכתב הרי"ף וכיון דיחידאה הוא לא ס"ל כוותיה וזה דעת רבינו אבל רשב"ם כתב דהלכה כמתני' דסתם במתניתין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם דמתנ' דהא דקאמר הכא יחידאה הוא לאו למימרא דמשום דיחידאה דלא ס"ל כוותיה אלא לאשמועינן דר"א בר"ש כרבנן. ולקיים דברי הרי"ף ורבינו י"ל דא"כ לימא מתניתין מני ר' נתן היא ומדאמר מתניתין יחידאה היא משמע ודאי דאתא למימר דמשום דיחידאה היא לא קי"ל כוותיה:

פרק כח

הלכה ב

בד"א בשלא היה בהן אלא בית ד' קבין וכו'. כפי נוסחת ספרינו בדברי רבינו נראה שהיה גורס בדברי רב עוקבא מפוזרים בתוך עשרת קבין אבל מדברי ה"ה נראה שגם רבינו היה גורס בתוך חמשה קבין כמו שהוא בספרים דידן בגמרא:

הלכה יב

מכר לו בית כור ואמר לו בסימנים ובמצרים וכו' פחת יתר וכו'. וכתב ה"ה לשון המחבר כלשון הגמרא וכו' וצ"ע עכ"ל. ול"נ דכיון דסתם רבינו דבריו נראה שסובר שהוא שוה להההיא דלעיל וכן נראה מדברי הטור:

פרק כט

הלכה ב

חרש שאינו שומע ולא מדבר וכו'. כתב ה"ה שיש לתמוה על רבינו למה לא השוה מדבר ואינו שומע וכו' הרי הם כפקחים לכל דבריהם עכ"ל. ואני אומר שעוד יש לדקדק על דברי רבינו שכתב דשומע ואינו מדבר מקחו וממכרו ומתנותיו קיימים אף בקרקע ונראה שטעמו משום דחרש דתנן ביה רומז ונרמז במטלטלין אמרו דלגיטין אינו רומז ונרמז אלמא גיטין וקרקעות כי הדדי נינהו א"כ בנשתתק דתנן דהרכנת הראש מהני לגיטין ע"י בדיקה ג' פעמים הן הן ולאו לאו וכן כתב ידו מהני כדאמר רב כהנא בפרק מי שאחזו הוא הדין דלקרקעות מהני הנך מילי. ולענין תמיהת ה"ה י"ל דההיא ברייתא דקתני מדבר ואינו שומע ושומע ואינו מדבר הרי הם כפקחים לכל דבריהם ע"כ לא כפקחים ממש קאמר דפקחים ממש אינם צריכים בדיקה ומדבר ואינו שומע ושומע ואינו מדבר צריך בדיקה וכיון דקתני מדבר ואינו שומע זהו חרש משמע שדינו כחרש גמור לדברים שלא נאמר בו בפירוש שאינו כחרש. ועוד י"ל שסובר רבינו דכי תניא במדבר ואינו שומע שהוא כפקח היינו דוקא כששומע קצת וקרי ליה אינו שומע לפי שאינו שומע כמו הפקחים אבל אם אינו שומע כלל דינו כחרש גמור ולישנא דרבינו דייק הכי שכתב מדבר ואינו שומע כלום:

הלכה טז

מי שמכר בין בנכסיו וכו'. בפ' מי שמת (דף קנ"ד) מעשה בבני ברק: סליקו הלכות מכירה בס"ד